

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Jesus Artetxe Malaxetxebarria

*Ondarroa,
Bizkaia (1928)*

Aurkibidea

Biografia

Kalandin jaio zen 1928. urtean. Aita Eperkaleko zuen eta ama Egiguren baserrikoa. Zazpi neba-arrebatan bosgarrena izan zen bera. Umetan kofradia zaharreko eskolan eta eskola barrian ibilitakoa da. 15 urterekin itsasora joan zen lanean: hasieran, baxuran aritu zen eta gerora, beti, arrastrean makinista moduan. Bere lagun [Patxi Etxaburu](#)rekin batera azaltzen da grabaketan.

Zintak

OND-011

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2011-02-23
- **Iraupena:** 62 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Elexpuru, Juan Martin
- **Transkribatzailea(k):** Elexpuru, Juan Martin - Rico Azpiazu, Aitor

OND-012

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2011-02-23
- **Iraupena:** 63 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Oruesagasti, Ainitze

OND-013

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2011-02-23
- **Iraupena:** 66 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

OND-016

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Sarasua Aranberri, Asier
- **Data:** 2011-03-25
- **Iraupena:** 93 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

Pasarteak

1. Francoren denboran Ondarroako kale-izenak aldatu egin zituzten

- **Erref:** OND-011/003
- **Iraupena:** 0:01:28. **Hasi:** 00:03:40. **Bukatu:** 00:05:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Gerratik itzulera
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Kaleak, plazak
- Politika » Euskara eta politika
- Politika » Jarrera politikoak » Falangistak

Laburpena:

<p>Erribera kalean jaio zen. Baina Francoren denboran "Jose Cruz Allo" jarri zioten, erreketen baten izena. Franco hil geroztik berreskuratu zuen kaleak izena. Beste kale askorekin ere gauza bera gertatu zen, gerra denborako "arrain zatar" guztiak alde egin arte ez ez zuten berriz hartu izen zaharra. Gaur 31 urte Tejero Madrilgo Parlamentuan sartu zela.</p>

Transkripzioa

- Gerra aurria zan hori eta gerra aurrian Erribera eukan izena harek. Eta gero gerra denpora pasata [...] pasata barriro kaliek euskeratuta daz eta Erribera [daka], lenaoko kalien izena.
- Lehenago zer izen euki eban ba?
- Gerra urrin, gerra denporan? Ba José Cruz Allo. Hori zan reketen bat ofiziala, gerran hil zana. Hemen bera ondarrutarra izatez, militarra; haretxen ixena ipiñi etsen hil zalako. Hemen danak euezen, General Mola ta Generalísimo Franco ta horrek gizonok. Comandante Velarde ta Jefe Requeté del Cantábrico ta, [General Tutor] ta. Horretxek zien kaliek gerra denporan. Urtietan egon zien.
- Requetés del Cantábrico ta.
- Holako ixenak.
- Gero berreskuratu zien.
- Bai-bai. Urte pilla bat pasata gero. Handik zenbat... Hogeia bat urte pasata gero. Bai, harek fatxa guztiak alde ein ebenin, gerra denporako "arrain zatar" guztiak alde ein ebenin, hamen gure bizitzatik, orduntxe.
- Arrain zatarrak.
- Franco hil ostian aldatu zien izenak ala Francogaz?
- Ez, gero, gero, ostien, ostien. Horrek danok bukatute gero.
- Ointsu?
- Bai, ointsu.
- Gaur 31 urte ha pistolerue urten ebala be. Teniente Coronel. Haren lagun asko daz ondiokan hor bueltaka. Bandido asko.

2. Eskola barik urte eta erdian gerragatik

- **Erref:** OND-011/005
- **Iraupena:** 0:01:54. **Hasi:** 00:07:00. **Bukatu:** 00:08:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939)

Laburpena:

<p>Patxi, lehenengo, mojan eskolan ibili zen. Gerora, biak "Eskola Nazionala" ibili ziren, zazpi urterekin, Kofradia gainean. Don Pedro izan zuten lehenengo maisua. Gerra hasi zenean, errepublikazaleek kuartela ipini zuten eskolan. Frankistak herrira sartu zirenean, italiarrek gauza bera egin zuten. Urte eta erdian eskola barik egon ziren.</p>

Transkripzioa

- Eskolako lelengo akorduek edo lelengo gomutaten dozuena zer da halan eskola sasoikoa?
- Patxi: Don Pedro zein zan hori hamenguoi?
- Jesus: Zer?
- P.: Hamenguoi, Kofraixa gaiñin bixi giñana, ibili giñana gu.
- J.: A eeeeeee Don Pedro.
- P.: Don pedro.
- J.: Bai.
- E.: Kofradixa ganien egon zan eskolie?
- J.: Bai, Kofrai Zaharra bada hamen ba?
- E.: Bai.
- P.: Hantxe.
- J.: Ba hor lelengo solairu bi eukazen: lelengo solairu zan arraiñan salmenti eitten zana, benti arraiñana, eta bigarrena zan, eskoli zan. Ta hori zan gerra aurrin. Han, ba, 7 urte ein arte ni ibili nitxan, parbulutan ibili nitxan umetatik. Guri, 3 urte neukala, aitte hil ein gaskun, ta ama geatu zan 6 umekin, 10 urtetik eta urte 1ea. Ta, ordun, urte bateko arrebi mojeta eskola sartu eban ta ni parbuluta, mojeta. Parbulutan ibiltten zin mutillak 7 urteraiño. Gero 7 urte einddakun, ba, "nazionala" esaten dan herriko eskoleta sartzen giñan. Ta ni hantxe bixi nitxan, ta han hurrin bixi giñanak hantxe gebizen, hortxe, honek esan daben eskolan ibili giñan.
- P.: Batea.
- J.: Ta gerrik urten ebanin 36xan, ba, errepublikanu zan bera ixatez, kanpotarra. Ordun maixo guztik kanpotarrak zin. Eta ein eban, ba, frenti hamen geatute egon zan 7 hillabetin, ta frentik hamendik alde ein ebenin, Francon indarrak ona ailla zinin, harek be alde en eiban /eiban/. Hortxe arte ibili giñan, hillabete batzuk ibili giñan hor eskolan. Gero hamen eskolaik ez zan eon. Hamen frenti 7 hillabetin eon zan ta eskolak hamen daozenak horretan eon zin italianuk. Eta Frenconak sartu aurrin, gerri urten ebanin, hor eon zin errepublikanuk, gorrixan aldeuk. Errepublikazalik eon zin hor kuartela eurana. Ta ordurako eskolaik ez euan hamen, gerri hasi zanin.
- P.: Frenti hamentxe egon zan.
- J.: Eta gero urtebeten edo urte ta erdixin-edo eskolaik ez zan eon. Ta gero, hori denporioi pasa zanin, eskolak zabaldu zin hamen; ha gehixa ez zan zabaldu Kofraixe eskola, ez zan ixan.
- E.: Ta hamen nun diñozu?
- J.: Hamen.
- P.: Hamen, eskolan, bertan, hamentxe.
- A, bale.
- J.: Eskola nazionala [...], hamen patixu, errekreu esaten gakona.

3. Bi ikastola Ondarroan: "Sindiosku" eta "Kondiosku"

- **Erref:** OND-011/007
- **Iraupena:** 0:00:43. **Hasi:** 00:10:32. **Bukatu:** 00:11:15

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Ikastolak

Laburpena:

Ondarroan, gerra ostean, hasieran ikastola bakarra ireki zen, baina gerora bitan zatitu zen: "Sindiosku" (sin dios), laikoa, eta "Kondiosku" (con dios), konfesionala.

Transkripzioa

-Ondarru ixango da bi ikastola dazenak, umenak. Bata da "Sindiosku" ta bestia "Kondiosku". Zuk ez dakixu hori?
 -Ez, ez.
 -Esaizu.
 -Bueno.
 -Bata "con dios" ta bestia "sin dios".
 -Bueno. Eskola barrixak hamen hasieran... Ikastolie bat lelengo hasi zan. Baiñe gero denporiaz ikusten eben ba laikua ixan biher zala, erlijiñorik ez ebela emon biher, eta hori behartzie dala jenti eta bakotxak berak eukeratu biher dabela eta. Hortik zatiketa bat etorri zan ta batzuk geratu zien erlijiñoie batea, ta bestik ba bape barik. Hoixe ra honek esan dabena.

4. Bi arrantzale-kofradia politika kontuengatik

- **Erref:** OND-011/008
- **Iraupena:** 0:01:50. **Hasi:** 00:11:15. **Bukatu:** 00:13:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Kofradia
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak

Laburpena:

Ondarroan Arrantzale-kofradia bi egon ziren. Ikastolaren zatiketan politikak izan zuen eragina eta ordukoan ere bai. Aurretik kofradia bakarra zegoen baina 1907an karlista edo espainol jendeak beste bat sortu zuen. Baina 1925 inguruan batu ziren berriro, herriko traineruak garaipen handiak izatearen eraginez.

Transkripzioa

-Baiña hori Ondarrun normala da. Ondarru beti izan da "herri beru" esaten otsena, gu jaixo aurretik be. Ta hamen kofradixak, arrantzale kofradixak iñun ez da historixa guztian, hainbeste mendetan zehar... Kofradi bi egon zien hamen. Oin dala ehun urte... Ointxe be ikastola politiki tartin, ta ordun be hamen kofradi zarrin geratu zien Ondarruko hirutik bi inguru, gitxia-gehixa, ta hirutik bat inguru kofradi barrixe han ein eben. Eta han zin, honek reketek kontuko jenti zin, España zalik, eta hamen abertzale kontukuk zin hamen.
 -Bermion be bai.
 -Eta egon zin milla beratzirehun ta zazpitan sortu zan hori beste kofradixe. Lelengo hantxe euazen etxebizitzan lokal behian. Eta gero denporiaz ein eben, edifizio barrixa ein eben, kofradi barrixa ein eben. Eta dana be ein eban hogei urte, hemeretzi urte ein zaban horrek. Ta gero mille

beratzirehun eta hogeta seixan eta hogeta bostin Club Deportivo antolatute berriro ein zien, lena eitten zen modun ba estropadak ein zin traiñerutakuk, ta Bilbora jun ta irabazi, Donostira jun ta irabazi, urte bixen segixan. Eta ordun hamen sekulako jaixak ein zittuen egun askuan, handik eta txanpon guztiak amaittu arte. Eta ordun ta orduntxe hasi zien batzen ta. Batu zin, urtebete barrun batu zin kofradi bixak, eta ostera be ha hustu zan ta hamentxe gaur arte. Ordun zatiketak [...egonda daz] Ondarrun.

-Ondio jarraitzen dabe ikastola bixak, eta nazionala bestia...

-Eukiko ebiezan kofradixak bi sekretarixo... Dana bi.

-Dana. Bi sekretarixo, ta txalopak haraxe saltzera ta hanguk hona, eta [...] sarri hasarrik. Eta holako gauzak.

-Hori Bermion be bai. Ta edifizixo bardiñian...

-Baiña hamen edifizixuak be bi.

5. Kofradian arrantza-museo egiteko proiektua bertan behera gelditu

- **Erref:** OND-011/010
- **Iraupena:** 0:01:59. **Hasi:** 00:14:09. **Bukatu:** 00:16:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Mendia eta hondartza » Errekako arrantza eta ehiza
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Kofradia

Laburpena:

<p>Egon zen duela urte batzuk Kofradia Zaharra arrantza-museo egiteko proiektua, baina udaletxe aldaketa gertatu zen eta bertan behera geratu zen. Salmenta-lekua oso berezia zen. Su eman zioten duela hamabost bat urte; guardia zibilek, agian, hormetan agertu ziren pintadetatik ondoriozta zitekeenez.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Ez, ba ezta, nahi zan ipini on dala ba hamar bat urte ta hor ibili zin museo bat, arrantzako museo bihurtzeko hau kofrai zaharra, politte da bera ta, bai kanpotik eta bai barrutik. Eta gerokun politikan, alderdi politiku aldatu ein zanin, hauteskunditan, ba ordun harek, lehen ezker abertzali euanin nahi zan hori eta gero PNV jarte zanin, beti lez Ondarrun, haren gauzi [aztarre] guzti desagertzi nahi dau, eta ein ban desagertu hori. Eta on ba, on dala ontsutik da ba, egokittute da ta hitzaldixak eta eoten diz hor, baiñe museoik ez, horretteattik.

- Jesus: Peni ixan dala, hori bolin salmentine politte euan bertan, eta beste leko baten euan justo bakarrik beran moukoxi eta su hartu.

- Patxi: Ez Mutrikun da benti eitten dabena berak, kofraixan, lelengoko solairun, dakaz ba hauxe ezta solairu, ta bueltan, bueltan zirkulun jarrilekuk euran bolak hori eitteko ta sistemi saltzeko, eta holakoik ez da Euskal Herri guztin eta Kantabriko guztin be holako kofradirik ez da. Bakarrik da Hondarrabixan, eta honen aldin txikixe. Ta Mutrikun beste bat, baiñe honen aldin zortzi jarrileko edo dakaz bakarrik, eta honek berrogeta hamar eukazen.

- Jesus: Sue, sue hasi zanin ba...

- Patxi: A eta gau baten, goxaldea, gu ordun kanpun geuazen insersoaz andriaz, eta sue hartu ban, eta su hartu ban eta teillatu be barriztute euan ordurako, eta eon zan dana, barru kixkaltzen kixkaltzen, teillatu errementa kixkaltzen eta dana kixkaldute geatu zan. Eta gero, gu hortik hiru eunea

Ondarrure alla giñan, eta ikustea junde, Berdura plazi dakar hamendik aldetik, ta han euazen beran, kofraxan azpitan, nik argazkixe be etxin baakat eta, pintadak euazen "Somos de la Guardia Civil. Eta hau hasieri besteik ezta. Guk hurrengoko baten herri guzti erreko dou."

Holakoxe berbax euazen.

- Eta hori noz?

- Jesus: Denpora gitxi. Ontsu.

- Patxi: Ba on dala hamabi urte, hamabost urte.

6. Beldurraren erlijioa bizi izan dute

- **Erref:** OND-011/012
- **Iraupena:** 0:01:35. **Hasi:** 00:16:25. **Bukatu:** 00:18:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Ikastolak
- Politika » Euskara eta politika
- Euskara » Euskararen egoera
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera

Laburpena:

Eskola erdaraz zen eta ez zuten ezer ulertzen. Gerra aurretik dotrina euskaraz ikasi zuten, baina ostean erdaraz ikastera derrigortu zituzten. Behartuta joaten ziren eskolara. "Beldurraren erlijioa" bizi izan dute. Eskolara gustura joate hori ikastolak sortu zuen.

Transkripzioa

-Eskolara gustora joaten ziñien?

-Dana erderaz. Eta tutik enteretan ez, ixabez! Belarrixeko zaratie balitz... Dotriñan be bai lelengo euskeri [inponidu oskun]. Ta gero ein oskun, erderaz sartu [...] guri. Komuniua in biher [ninin], lelengo dotriña txikixe zan eta [dotriña] handixe. Euskeraz ikasi gendun. Ta gero imponidu oskun dotriña txikixe ta handixe erderaz. Hoixe imponidu oskun guri.

-Ba gustora ez giñan juten, behartute juten giñan. Ez geunkan beste irteerarik eta jun in biher. Ze ordun guk euki dou, erlijioa euki dou... Nik "bildurrezko erlijioa" esaten dotsat horri. Erlijioa euki dou beti, ba "hau itten bozuen pekatu re /da/ eta pekatun [iltten bazazie] inpreñure jungo zaze, ta sutan erreko zaze inpreñun, eta holako gauzak zien. Eta ordun derrigorin jun biher giñan eskolaa, juten giñan derrigorin. Honek esan dabena, danak zien erdaldunak, eta guk erderaz ez genkixen izebe. Ta gero ein biher izaten gendun han ikasten genduna burun sartu, graba burun; graba itten gendun. Eta ez gendun ulertzen izebez. Hoixe zan gure eskolie. Handik eta itxesora jun arte holantxe ibilli giñan. Baiña ikastetxera gustora jutie-te oingotxe, ikastoliek sortu dau /rau/ hau hemen. Hori sistema hori ikastoliak atara dau. Gero honek PNVko ikastetxiak be herri-ikastolai horixe kopiaxu ein etse. Baiña gero ikastolien sistema, [andereñok horretzek tratue...]. Ikastolako ikaslik honek juten diez ikastetxera gustora. Ta gure denporan sekule be ez holakoik. Behartute, derrigorrez jun biher giñan.

7. Mutikoak instrukzio militarra egiten

- **Erref:** OND-011/013
- **Iraupena:** 0:01:26. **Hasi:** 00:18:00. **Bukatu:** 00:19:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Falangistak
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura
- Politika » Jarrera politikoak » Karlismoa, liberalismoa

Laburpena:

<p>10-11 urterekin instrukzioa egiten zuten. Maria Luisa maistrak esaten zuen Alemanian bezala ume-umetatik erakutsi behar zela. Don Luis medikua zen frankisten burua herrian. Haren arreba zen Maria Luisa.</p>

Transkripzioa

- Jesus: Ta gaiñea neuk esango dotsut goorraua. Hamentxe. Hau ni baiño urtebete gaztetxua ranez ez dai akordaten zan.

- Patxi: Beatzi hillabete. Urtebeteik ez e. Urtik hamabi hillabete akaz da.

- Jesus: Momentu asko da ba. Gerta zan hamentxe gerra denporan geuzela, hamentxe eskolan, hamabi urteaz urten gendun ta, hamar urte, hamaike urte edo eukiko gendun, eitten gendun instrukziñoi eitten gendun hortxe, Guardia Zibillen aurretik zir .Ta d

oña Maria Luisai entzunde na ni; don Luisen zer da, koiñati?

- Patxi: Arrebi.

- Jesus: Harek esaten ban: “Como en Alemania, a los niños hay que usar una instrucción verdadera”. “Heip, houp”. Hamaike urteaz ibiltten giñan hortxe gerra denporan.

- Patxi: Hori don Luis zan politikan hamengo kabezilli. Bat izatekotan bera zan herrixan. Reketin aldeku bez. Guk Reketik esaten dotsau horrei beti. Guk ezautu genduzelako hamen gerran, ba reketi zan euran indar militarra. Horreik zin Karlistak ixatez, baiñe gero ein zin Francon denporan Francon aldea pasa. Lehena Karlistak zin Liberalan kontraixuk. Ta Karlistan helburu zan Euskal Herrixe askatzi euran erregiaz, Karloseaz. Ez? Ta gero horrek, gerran, nahasta zin, eta gerra aurrin hor Naparrun ibili zin preparaten ibili zin indar militarrek, Reketik esaten jakuenak. Eta Ondarrun be ibili zin, da Ondarrun horren buru zan don Luis. Mediku zan, arpei biku esaten etsena, eta asma etsen ixena “Capitan Araña”asma etsen, beran behikuluk halakuk zilako. Ta horrek zin, familixi arrebak eta danak holakoxik zin, eta honek esan daben maistri zan hor bat, doña Anita.

8. "Flechak" eta "Pelayoak", faxisten mutiko-taldeak

- **Erref:** OND-011/015
- **Iraupena:** 0:00:24. **Hasi:** 00:20:36. **Bukatu:** 00:21:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Karlismoa, liberalismoa
- Politika » Jarrera politikoak » Falangistak
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura

Laburpena:

"Flechak" Falangekoak ziren eta "Pelayoak" Erreketekoak (Flechas y Pelayos).

Egurrezko fusilekin egiten zuten instrukzioa mutikoek, behartuta baina pozik, soldadu tartean.

Transkripzioa

-Eta hor instruziñuen ibiltzen giñan ordungo urtietan, hamen instruziñuen ume guztiak kalien ibiltzen giñan "Fletxak" eta "Pelayuk" zien. Fletxak zien falangekuk, eta Pelayuk zien reketek, eta uniformie jantzi, egurrezko fusillek emoten oskuen, egurrezko moldiaz, eta haretxekin desfilea eitten ibiltzen giñan. Behartute, e! Orduen eskolaik ez euan, ta umiak ba pozik ibili hortxe, soldadu tartin ibili.

9. Miseria handia gerra ostean

- **Erref:** OND-011/016
- **Iraupena:** 0:00:58. **Hasi:** 00:21:00. **Bukatu:** 00:21:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean
- Politika » Jarrera politikoak » Falangistak

Laburpena:

Jesus mutikotan ia Lekeitioraino joaten zen su-egur bila. Ez zegoen dutxarik eta antzekorik. Galtzontzilorik ere ez soldadutza arte. Miseria handia. 12 urterekin eskola utzi eta zerrategira lanera. 15ekin itsasora, Patxi bezala.

Transkripzioa

-Gure aitta ta anaixe jun zien gerra denporan, gu amumakin. Zein jungo litxake gaur, haurei esan (aldamenean dauden mutilei) hamazortzi-hamar kilometro gu egurretara juten giñan gu Moko [...], Mokora, ta Lekatxo (Lekeitio), hamendik eta lau kilo-bost kilometro juten giñan, [...]. eta [enda?] igarixan eitten gendun, dutxaik eta, urik ez euan gure amamanin, Eper kalin, hirugarren pisun. Gure amumak eukezen, sei ume euki eban; gure aittak lelenguku, ta alargun geldittu. Han ez euan urik. Dutxi..., hamen jangoikuk be ez eukan, Bastidanin, Don [...] dutxi. Iñork ez eukan dutxaik hamen, gero jun die dutxak etor... hamen. Kantzontzilluak be, handik eta soldauxka arte kantzontzilloik jantzi be ez, esate baterako. Miseria asko. Hamabi urte orduko eskolatik urten eta serra jun. Eta diruik ez. Serran hiru urte eiñ ta gero itxesora hamabost urteaz. Zu zenbat urteaz jun za itxesora?

-Hamabosteaz.

-Hamabost urte, itxesora. Eta baso por la altura ikesitta bakarrik. Aitzen dozu? Eta gerokun geroku, ba ahal dan modure ba...

10. Baxuran soldadutza arte, gero arrastrean

- **Erref:** OND-011/019
- **Iraupena:** 0:02:12. **Hasi:** 00:23:38. **Bukatu:** 00:25:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Beste adierazbide batzuk
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak

Laburpena:

<p>Gaztetan baxuran ibili ohi ziren soldadutzara joan arte. Jesusek dio oso lan txarra zela arrastrea. Hogei urterekin joaten ziren soldadu, Marinara, kostakoak izateagatik, lehorrekoak baino urtebete lehenago.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Lelengoko urtik ein doguz bajuran. Bajuran esaten gako ba portutik hurrin ibiltxen dizenai, antxoi ta atune ta horretxek.
- Jesus: Arrain txikixak dazen morukoxik hamen, gu, handiak gitxi euazen, Tobaneku eta hiru lau euazen bakarrik hamen.
- Patxi: Eta gero beste sistemi euan ba arrastea, arrastin eitxen eben txalopak handixauak, sari ordun arrastaka eruten (e)ben.
- Jesus: Zirezko erropak be eskasak euazen ordun. Zer zan? “aceite lineza”z einddakuk, peaten zinak-eta.
- Patxi: Zirezko erropak ixaten zin.
- Jesus: Ordun itsosun ibiltxi, bueno ni baiño arrastan gehixa ibili danik Ondarrun ez da nire edadekoik, ni “en el año”. berrogeta zazpitan jun nitxan itsosa, en “ el año cuarenta y siete” arrastea, handik eta jubila artin berrogeta piku urte itxosan arrastin egin dotxuaz nik hamen. On itxosun ibiltxi arrastan glori xe da ordun aldin, Manuel Etxeberria baten ta...
- Beti arraistran ibili za orduen, beti arraistran?
- Patxi: Arrastea.
- Jesus: Txikitxaz lehelengo lau urtin oo ibili nitxan bajuran, baiñe gero arraistran hasi nitxanin ya...
- Patxi: Gaztetan normala zan ba ibiltxi hortxe bajuran ibiltxi hor, ez? bajuran ibiltxi. Eta gitxi bat gorabehera soldautza arte edo ez. Ze soldautzako beti eukitxen gendun konpromisu, ba behartute geuazen soldautza hoge i urteaz juti, ezta ba? Arrantzalik izaneran itsosukuk izaneran, Marina juten giñan soldautza eta lehorrea, baiño urtebete lehenaua juten giñan soldautza. Ordun, hemeretzi urte betetzen gendun urtin, kajan sartzen giñan hori da aseguraten gatxuen ba soldautzako, eta ez giñan aparte a bakaillaut a eta aparte a extranjexa eta iñoa jun. Eta gerokun sorteu eitxen eben ta ba, ba hor hoge i beteten gendun urtin juten giñan, lau reenplaso eoten giñan eta lelengokun, bigarrenin, hirugarrenin, laugarrenin, ba soldautza juten giñan. Ta asko arrastea ezin juten soldautzi ein arte. Gero soldautzi einddakun ba neu be orduntxe jun nitxan arrastea eta hau be bai, igual lehentxua be bai..
- Jesus: Hemeretzi barik hogeigarren urti pasata jun nitzan. Zeatxik? Gerta zalako ordun fetxi euan niri urten dostanin /urtestanin/ hogeta beatzi eguneako, martxo bi.
- Patxi: Soldadutzara joateko.
- Jesus: Baiñe bolik urten eban, esan dogun modun [...], hogeta hamarrak urten eban bolik, hogetamarretik “a partir de treinta marzo, atrás” hareek zin lelenguk, baiñe gu azkanak giñanez, jun gian hoge i urte pasata soldautza, baiñe etorri buelta eindde gero ix e hogeta hiru urteaz urte bi pasau eindde.

11. Itsasoa, irtenbide bakarra ondarroar gehienentzat

- **Erref:** OND-011/021
- **Iraupena:** 0:01:10. **Hasi:** 00:26:36. **Bukatu:** 00:27:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Arrantza-orokorra

Laburpena:

<p>Esku-langile eta merkatari banaka batzuk kenduta, jende gehienarentzat itsasoa zen irtenbide bakarra. Zenbait aberaskume Lekarozera eta horrelako lekuetara joaten ziren ikastera. Bastida arkitektoari buruzkoak.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Eta gero, handik etorritxe gero, hamen lehena gure denporan ez euan beste irteeraik iñoa.
- Jesus: Ez.
- Patxi: Ba sasoi aillatakun [...] horrax eta eskoli amaitxutakun, itsasoa arrantza eta asko juten zin gu baiño lehenaua itsasoa.
- Jesus: Partikularrin edo mekaniku edo segundo mekaniku edo eitxeko edo.
- Patxi: Horrek gero itsosun gebizela.
- Dirudunek? Dirudunek? Diru euken familiko semiek.
- Patxi: Horrek zin ba...
- Jesus: Lau edo bost zin bakarrik.
- Patxi: Horrek gitxi zin, e fabrikantik-ta.
- Jesus: Zeintzuk zin horrek ba? Hoixe ba.
- Patxi: Frabrikantik-ta. Fabrikak eukezenak, arrain-fabrikak-eta. Ordun fabrika asko, ez? Horrek juten zin ba kolejixure
- Jesus: Lekarozea hurriena.
- Patxi: Ba ofizinako biharra ikastea ta halakoxik
- Jesus: Ze ez euan batxillerrik-eta.
- Patxi: Gero mekanikuk bakarrik euazen, arotzak bakarrik euazen eta halako igeltseruk bakarrik euazen eta ba beste guztik itsasora.
- Jesus: Arkitektu, Bastida zein zan ba arkitektu? Hamabi krixauaz-eta egoten zan txaletan.
- Ondarrutarra zan ala?
- Patxi: Ez, Bastida zan bilbotarra arkitektu, kategoria handika. Baiñe bera ezkondu zan andra ondarrutarrak, baiñe gure aldin nausixe zan ha, haren seme-alabak gure aldin nausixak zin.
- Jesus: Hauxe, horko diputau zein de hau? Karlos zein de hau? Gatzagaetxea, Gatzagaetxebarrian ama.

12. Ondarroan gosea sasoiko gizonak alde eginda zeudelako

- **Erref:** OND-011/023
- **Iraupena:** 0:01:31. **Hasi:** 00:28:15. **Bukatu:** 00:29:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura
- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Ekonomia gerraostean

Laburpena:

<p>Gerra irten zenean, Ondarroako gizon askok ihes egin zuen Bizkai mendebaldera beren arrantza-ontziekin. Beste asko gerrara soldadu. Jesus ia-ia Errusiara bidali zuten. Lanerako gizonik ez egoteak eragin zuen gerra denborako gosea herrian.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Gerrik urten ebanin, Gerra Zibille zanetik, ba ordun alde batekuk, idea politukun alde batekuk, ba lehenengo hamen euazen errepublikan aldeak, ta Francon aldeak, ba Nafarrun altxa zin hamen ta Nafarrun aurretik antolatute euazenetik gerra aurretik, ba ordun hareek hotzin hartun eben, egun bixin hartu ben Nafarroa guzti eta segixan Gipuzkun sartu zin eta hiru egunin Gipuzku guzti hiru bat astin hartun eben eta sartu zin honaxe. Ta ordun honeek hona sartu eran, billurraz hamengo gixonak batez be ein eben alde hemendik txalopetan ein eben itxasoz alde hemendik ba Bizkaxan zir eta...
- Jesus: Nire emazti ta be, izandaku, ni alargun na on, baiñe jun zin Iparraldetik
- Patxi: Bizkaixan zir alde ein eben eta Lekatxon eta Plentzin ta horretan eta Bilbon-ta eon zin
- Jesus: Gu, gu aitxe eta gorrixak euazelez ez giñan Rusire jun "por misericordia", bestelan Rusire gixuzen gu talde bat apuntatea gixuzen, gu be Rusire juteko.
- Patxi: Eta hamen hor, denpora hortan holanik hamen aitzak alogera eruteko etxea, ba sustentu eruteko, ba ez euazen aitzak, ez euazen, ez euazen, itxosun eta gero gerran. Gaztik, sasoikuk zinak, gerra! Boluntaixo ez ba zin juten behartute eruten zitxuen eta nausixauak zinak gerrako sasoi ez zinak aillaten, ba hamazortzi urtetik hogeta hamasei urtea edo, edo berrogeta laure-edo kinttada horta ez zinak aillaten, ba hareek billurraz eskapa, ze eitxen dotsen ba hartu ta kartzela ta horreek gauzok.
- Jesus: Trabajadorieta gero!
- Patxi: Eta hoixe zan hamen euana gosi, gerra denporako gosi.
- Jesus: Situaziñoi eskasa, eskasa.
- Baiñe portun be gosi?
- Patxi: Arrantzan ezin ibili, txalopak alde eindde eguazen hamendik, txalopak alde eindde euazen eta ezin ibili
- Jesus: Gerri hamengu amaxute gero ee ez eben lagaten, sumarinuk eta eoten zin arrastea juteko juten giñanin.

13. Arrantza asko ugaritu II. Mundu Gerrari esker

- **Erref:** OND-011/024
- **Iraupena:** 0:01:36. **Hasi:** 00:29:46. **Bukatu:** 00:31:22
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » II. Mundu Gerra (1939-1945)
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak
- Itsasoa » Arrantza motak » Kostaldeko arrantza
- Itsasoa » Arrantza motak » Alturako arrantza
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak

Laburpena:

II. Mundu Gerra sortu zenean, European arrantzari utzi zioten, eta asko ugaritu zen arrantza Kantauri Itsasoan. Hurrengo urteak oso onak izan ziren arrantzaleentzat. Arrastrean diru gehiago irabazten zen. Eurak makinetan hasi ziren lanean, irabazpide seguruagoa zelako.

Transkripzioa

- Gero hortik etorri zan, hau gerri amaittu zanin, Bigarren Munduko Gerratik

urten eban, eta ordun...

-Arrastreruk Gran Solera ta ezin jun...

-Hori xan Gerra Mundialak urten ebanian.

-Baiña gu harutz ezin jun.

-Baiña horrek urten eban, Gerra Mundialak urten ebanin hamen Españaiko gerria amaittu eta gero Gerra Mundialak urten ebanin, ordun Frantzin ez ebizen arrantzan, eta alemanak be euran gerri ta abar eta ezin. Eta gero hamen arrasteruk eta hemendik eta Gran Solera bittartin arrasteruk ibiltzen zienak, han ez zebizenetik arrantzan, han urte bat eta bixan eta hiruan ein zan legatzez bete zan itsasu. Eta haraxe juten zin.

-Haraxe juten giñan.

-Eta gero hortik urte horretan hamen txalopak ein zin, gerria amaittu zanin txolopak hasi zin pixkaka-pxkaka, ta arrantza gehittute euan, arraiña gehittute euan asko eta urte aberatsak izan zin arrantza aldetik. Urtietan-urtietan.

-... bajurako danak kasi desintegra ein zin, gitxittu asko, eta arrastera jo eben.

-Baiña aurretik bajurara jun zien asko gehitzen jun zien, handitzen, nausixao, txalopak handixauak, inddar gehixaokuk eta ba gero horrek ekarri eban ba inbertidutia arrasterun han etekiñe segurua zalako. Eta gero holantxetik arrastera sartu giñan, ba hamen irabazten gendun soldatie..., arraiña atrapatzen bazan, ba haren arabera kobraten gendun. Ez bazan arraiñik atrapatzen ba ez [geunkan] ezebe. Ordun ba, norbere [...] makiñan hasi giñan, ze makiñan egon zalako aparte honenbesteko bat, hillien fijo egoten zan. Eta gero arraiñana irabazixa aparte. Eta ba ezkondu eta umiak eta gauzak eta irabazixa segurutxuao eukitzearren. Horretxeaitxik zan arrastera jutia.

14. Elizaren diktadura: mutikoak "teologo" eginda

- **Erref:** OND-011/025
- **Iraupena:** 0:01:38. **Hasi:** 00:31:22. **Bukatu:** 00:33:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera

Laburpena:

<p>Kexu dira elizak eragin zien zapalkuntzaz. Dena bekatua zen.

"Beldurrezko erlijioa" deitzen diote. Sarri egunean bi aldiz joan behar izaten zuten elizara. "Teologo" eginda bukatu zuten. Eskola ikasi, ostera, gutxi.

Kebradoetara heltzen baziren, pozik.</p>

Transkripzioa

- Jesus: "En cuanto" elizi "tarari que te vi", elizi. Ai, kaguen, [...] inpreñu jo ta zarati, inpreñu, inpreñu, joe!

- Inddarra euki eban?

- Jesus: Bai, dana zan pekatu, dana zan pekatu, seigarren mandamentu, gaiñea hori [...]

- Zein zan seigarren mandamientue?

- Jesus: Ta konfesiñoi eitxa jun bir ziñan.

- Patxi: Sexo kontu zan seigarren mandamientu.

- Jesus: San Luiskuk eta esan eizuz /esaixuz/.

- Patxi: Ba bueno, ba hori lehendik etorren, gure aurretik etorren,

andrazkuk zin neskatile gaztik zin kongregaziñoi kongreziñoikuk esaten dizenak, Ama Birjiñi zan euran kongregaziñoi. Eta horrek, eta mutilak euen beste kongregaziñoi: San Luiskuk esaten dotsen. Eta hor ezaten zan domeketan konfesa eta komulga, konfesa eta komulga eta halan ba elizan sartute. Eta hortik aparte lehen esaten dotena, hasiera baten nik esan dot horrei, bildurrezko relijiñoi geunkan ordun, gure denporan be, hoixe zan dana: pekatu eta horretxek danok. Niri, normala zan eta goixin altxa zortziretan umetaz, eskolan nabillela, altxa zortziretan, eliza jun mezata, handik etorri, armoza, mandatuk-eta ein eta prepara, beatziretan eskola. Eta sarritxan arratsaldin dotreiñi zala, elizako erresaixu zala, salbi zala, besti zala, illuntzin be beti eliza, eunero-eunero-eunero holantxenik - Jesus: Teologo eindde geuazen gu ordurako, teologuk. Elizi? Jakin? Baitte eurak baiño gehixaua be, jakingo ez gendun ba, besteik ez euan-ta. [....]. Eskolan "dictado, quebrau de mañana" hantxe-ta. Ta bakizu handik aurrea "raíz cuadrada eta raíz cúbica" irabazten bakizu asko dakizu.

15. Dotrina ikasten jo eta ke

- **Erref:** OND-011/026
- **Iraupena:** 0:03:00. **Hasi:** 00:33:00. **Bukatu:** 00:36:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra

Laburpena:

<p>Maisua dotrina ikasteko agindu eta aldameneko gelara joaten zen. Beti dotrina ikasten. Patxik arrebarekin ikasi zituen biderketa taulak. Hortik aurrera ez zuen ezer ikasi.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Ni ibili nitxan hor gerra denporan eskolan hasi giñanin ba don Enrique maxu. Haretxeaz ein neban denpora gehixen

- Jesus: Don Benito

-Patxi: Nik gero don Benito. Don Enriqueaz lelengo. Don Enrique honek, maixo bakoitxak beran sistemi eukan, ta honek ba don Benito zan gero hurrengoko maili, gorengoku, eta haren aurrekuk don Enriquet eitzen doskun.

- Jesus: Don Benitoaz ni.

- Patxi: Ba berak eitzen oskun, goxin juten giñan eskola eta lehelengo danoi listi pasaten eban. Lelengo hamen behian tokixe euan ta errekreu esaten gentsan horrei guk, esku altxa da hor eitzen gendun kanta ``Cara al sol`` ta horrek gauzok kanta, ``¡Viva Franco!`` ta ``¡Viva España!`` ta horrek ein, sartu barrure. Sartzen giñan, eskolan jarri, lista pasaten eban ta gero ipintxen gatzun danok dotreiñi ikasten. Nik sekule ez dot euki liburo batik bez ta kuaderno batik bez, kuaderno bat bakarrik euki dot bizitza guztin eskolan.

-Jesus: Enziklopedia bat.

- Danagaz.

-Jesus: Haxe, haxe. Ze niri asko gustaten gaztan beti geometrixiki ta aritmetiki, histoixi nik bapez. Honek histoixi [...] eta ostiadak.

-Patxi: Eta ordun harek ipini zoskun /ipiniskun/ sistemi, beran gelan dotreiñi ikasti. Eta eitzen zoskun lelengo ipintxen gatzuen dotreiñi ikasten ta gero bera juten zan beste maisukana kontuk esaten eotea. Ta gero etorten zan

denpora bat pasatakun eta galderak eitxen hasten zan: preunta hau, hori ta besti. Eta ahal dabenak ikasten banak ba esaten zotsan /esatetsan/, baiñe batzukin kontu ezin eban kontra errezoirik ata batzukin, ez ben ikasten “txutxutxutxu” ta ikasi bez. Azkanin ein eban fitxero bat ein eban, denpora bat pasatakun fitxerun danok geuazen da halako baten ein eban, hartu eban dotreiñi: “Bueno on ikasi bir dozue /bizue/ gaur hamendixeik ta honaxe arte ikasi bir dozue /bizue/: artikulo honetatik horra arte, kapitulo honetatik horra arte”. Hiru lau preunta ero dana dalaku. Ta gerokun etxen zoskun /etxeskun/ danoi banaka-banaka deitxu eta galdetu haretzek galderak, ez? Eta esaten gendun, ta holanik esaten ebanak ha ipintxen eban lelengo eskolan besti animatzearren, lelengo da besti biarrengo da holantxenik, ba goiz guztin dotreiñi ikasten eoten giñan. Arratsaldin etxea juneran emoten zoskun lesiñoi etxin ikasteko bixamoneako. Eta gero hortik kanpoa irakurten erderaz ikasten gendun eta idazten; eta, gerokun, multiplikarreko tabli, hori buruz ikasi bir zan.

- Jesus: “Hombre!”.

- Patxi: Ba errezena zan “cero por cero” dana zero zan-ta. “Cero por ocho cero, cero por nueve cero”. Ta gero besti ba beatziku ta zortziku-ta bakizu zer dan hori tabli? Ezin ikasitxe ibiltxen giñan. Horrek ikasten gendun gero multiplikar ikasteko. Nik multiplikarre arte ikasi neban, don Benitonea pasa nitxuen eta dibisiñoi, dibidiu bakizu zer dan? Zatiketi ein, ez neban ikasi be ein.

- Jesus: Ilustrauak giñan.

- Patxi: Baiñe arrebi neukan urte bi gaztdua monjetan ibili zana, umetan sartute urte bateaz sartute, harek monjetan kolejixo bat zan herrixan, ta harek asko ikasten ben gure aldin. Eta berak erakutsi zestan lelengoko dibisiñoi ba biaz zifra bateaz eitxen, gero zifra bateaz ein erreza da beste zifra gexauakuk eitxea, eta hori maixuk ez dostan erakutsi, horrax arte aila nitxan ni, hortik aurrea ez neban izebe ikasi.

- Jesus: Guk ya “raíz cúbica”-ta...

- Patxi: Gero ya hamahiru urte ailla gastazen ta amaitxu.

16. Barkuko makinista titulua atera biek

- **Erref:** OND-011/027
- **Iraupena:** 0:01:08. **Hasi:** 00:36:00. **Bukatu:** 00:37:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak

Laburpena:

<p>Patxik Markinan atera zuen makinista titulua eta Jesusek soldadutzan. Maila ezberdineko tituluak daude: hirugarrena, bigarrena eta lehena.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Gero itxosa jun gaz, eta gero..ba itxosun gabizela ba makiñak pentsa gendunin, makiñan be titulu ataa bir zan /atabizan/ . Lehelengo atatenzan segundaku, gero nausixaua primeraku. Ba segundakuaz jun zeinkin ba holako txalopa hona, tamaiño honeta arte.

- Jesus: Bai automobilan moure, automobilak batzuk primeraku, terzeraku ta...

- Patxi: Primerakuaz handixauak eta horra ba kanporaua ta horrek gauzok. Eta horretako ba geure [bostin] ikasi gendun itxosun gabizela biharrin.

- Jesus: Dana bir da. Ta honek merito gehixa dakar nik baiño, gaiñea. Nik ya...

- Patxi: Eskolan normalin, eskolan ikasi.

- Jesus: Soldautza jun nitxan lehen ni, soldautzan makiñan ibili nitxan, galdara makiñetan. ta hango paperak, ondo porta zin militarrek, esamiñetako ta be influentzixa ein zosten /eisten/ niri, primerako primera motoristi eitxeko. Hango militarrek bixaldu zosten ta hangu urte biku ondo bixaldu zosten ta ya primero eitxeko. Ta mayorreako eitxeko ba “ya me contarás! Ya la madre que la parió.”

- Patxi: Ta gure bizixe hor ixan da ba arrantza, eta bajuran ibili giñanin aste guztin biharra eitxen zan.

17. Seigarren mandamentua eta txartela

- **Erref:** OND-011/028
- **Iraupena:** 0:03:17. **Hasi:** 00:37:08. **Bukatu:** 00:40:25
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera
- Aisia » Kultura » Dantza

Laburpena:

<p>Abadeek benetako galdeketak egiten zizkieten konfesatzera joandakoan sexu kontuetan. Ezkonduta gero, urtean behin joan ohi ziren konfesatzera eta komulgatzera, "pazkoazkoa" egitera. Dotrina galdetzen zien apaizak. Dena kontrolatuta zegoen. Txartela atera behar horretarako. Patxi txartelaren gorabeherak azaltzen ditu. Emakumeek erlijioaren presio handiagoa zuten. Okerrago pasatzen zuten.</p>

Transkripzioa

Oiñ erlijioagaz ibili garela ta, esan dozue lehen seigarren mandamentu dala ta ez dala.

Patxi: Bai.

Jesus: Bai, dana zan.

Patxi: Ba hor inportantzi handi-handixe eukan seigarrenak. Hoixe zan dana eukana.

Jesus: Ta konfesiñoitxan.

Gaztetan ganera...

Jesus: Ta konfesiñoitxan. “Zelan? Zemat bidar? Zeuk bakarrik?” Iñoaz? Iñonaz? Horrek gero grabik di.

Ezkondutuen be bai?

Patxi: Bai, bai, bai. Niri hor gauza bat pasa gastan.

Jesus: Ezkondute be ba...

Patxi: Ezkondutuen eunin gauza bat pasa gastan.

Jesus: Eske ezkondutakun, eon bixkaten. Ezkondutakun e ez ziñan juten konfesatea ta.

A ez?

Jesus: Klaro. Lehen urtin-urtin jun bir ziñan ta..Urtin-urtin.

Patxi: Bestelanik pekatu zan. Umi noz ekarri ta horrek gauzek.

Jesus: Ta gaiñea txartelana goorra ixaten zan. Neuri gerta gastana gaztetaz zan. “Ave María Purísima, sin pecado concebida”. Ta diñosta ze: “txartela ekarri dozu?”. “Ez!”, “Ba txarteleta aide”. “¡A la puta calle!” Ta ein bir zendun txartela atateko lelen jun bir ziñan sakristeixa,[...] kredu, salbi, ta

halaku te bestelaku ta beran galdera batzuk...ta emoten otsun, txartela emoten otsun. Ta hareaz jun bir ziñan txartela eukitxe konfesatea. Ta konfesatakun emoten eben beste txartela, ta txartela entregaten bozu gero komuniñoire jundakun komuniñoin be emoten otsuen beste txartela. Osea dana kontrolata euan, dana! [...]Ta zein juten zan ta zein jun ez zan danak kontrolata eoten zin. Han entornun euazen e mangoneaten andrak eta kuadrilla guztik. "Fulanito ez ta jun konfesatea, fulanito ezta jun, urtin behin jun da, ez da juten...". Ta holantxen behin ezkondu ezkeo ba..."Tu te vas por ahi!"

Patxi: Hori txartelan gauzi de...

Jesus: Goorra niri..baiñe honek be baakar, gero! Hain burun sartu euskun relijiñoi, ta mundu guztin esaten dot nik: haxe fedu bixkat baltza edo karbonu ixan da be ezin gasta jun.

Patxi: Bueno, hori txartelan gauzi da ba ordun Aste Santun urtin behin, Aste Santun, ba konfesa ta komulgati zan ba, obligatoixu zan, ezta ba?

Jesus: Urtin behin,.

Patxi: Eta ordurako, ba kontrola eukitxeko, danok juteko, mundu guzti juteko horra, hori eitxea, konfesiñoi ta komuniñoi, ba Aste Santuk eun grabik eta zin,ta horrek gauzok eta, ba ordun ipini eben, gerra denporan ipini eben txartela. Txartela. Ta hori txarteloi ein bir zan ata, merezimientuaz ata bir zan. Horretako juten giñan dotreiña elixa be, ezta ba? Eunero ta holanik eta gauzak. Ta dotreiñan jakin bir gendun dotreiñin honenbeste parte jakin bir gendun.

Jesus: Bai, bai, bai.

Patxi: Honenbeste errezo jakin bir genduzen.

Jesus: Dotreiñi txikixe ta handixe...

Patxi: Eun batzuk falta zinin txartela atatea juten giñan, behorrek esan dabena eta eitxen oskun galderak han, ba horrek eta erantzun ein bir gendun. Ez pagendun ondo erantzuten txartelik ez toskun emoten.

Jesus: Ta konfesatea jun baziñan ez bada txartelik "a la puta calle!"

Patxi: Txartelik baik ezin zan jun Pazkuku eitxea.

Jesus: Pekato mortala. Ezin leike.

Patxi: Eta Pazkuku eitxea ezin jun. Eta ordun derrigorin ein bir gendun beste egunin jun, ta beste egunin jun bera egune ailla baiño lehenaua, Aste Santu ailla baiño lehenaua lortu ein bir gendun hori txarteloi. Ta gero horreaz txartelorreaz gerokun juten giñan konfes... komulgatea juten giñan domekan. Eta komuniñoi emon eran norberai haxe emoten gentsan haren truke. Segurantzixe, segurtagirixe.

Andra zein gizon?

Jesus: Bai, bai, bardin.

Patxi: Andrak bardin. Andrakin ez euan hori problemioi. Andrak beti sumisuauiak ixan diz. [...] eskukin---

Jesus: Baiñe andrak eta beti presiñoi gehixa eduki rabe. konfesatea juteko, susto gehixa eukitxen eben gizonezkuk baiño.

Patxi: Hoixe zan. Gazte denporan.

Jesus: Bai bai...Mutillan usaiñin ta bakizu ta ikutu [...].

Patxi: Baiñe gero...

Jesus: Txartua pasaten eben emakumik gizonezkuk konfesatea baiño.

18. Arreba kongregaziotik bota mutilarekin baltsioan egiteagatik

- **Erref:** OND-011/029
- **Iraupena:** 0:02:31. **Hasi:** 00:40:25. **Bukatu:** 00:42:56
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra

Laburpena:

<p>Itsasoan lanean hasi zirenean, erlijioaren kontrola lasaitu egiten zitzairen gizonei. Garizuman ez zegoen musikarik. Patxik arrebaren kasua kontatzen du: mutilarekin dantzari egin zuelako katekista neskazahar batek salatu eta kongregaziotik bota zuten. Eskomulgauta geratzea bezala zen.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Baiñe gero itsosun sartu giñanin, hori gauzioi, biharrin hasi giñanin, hori gauzioi galtzen jun zan. Ze aste guztin biharra eitxen gendun. Ta domeka goxin be sari sikatu te ha ta hori, ta txalopako biharra ta eitxen gendun. Eta ordun, ba gu horreandik libre eoten giñan, ez? Kostunbri baeuan ta asko juten zin, baiñe obligaziñoi zan itxosun hasi aurrin horrek txartelok eta horrek, eta andrazkuk jarraitzen eben.

- Jesus: Bai, andrazkuk bai.

- Patxi: Itsosure jun /bihar zirelako/bizilako.

- Jesus: Andrazkuk gerua be hor, zuk, kongregaziñoin...

- Patxi: Ta lehen esan dozune, honek esan dabena ezkondu arte...

- Jesus: Mutil batei iual eskutik agarra edo dantzari edo arrima be [...] ein. Ta gaiñea jaixetan be bai, jaixetan musiki jotari plazan beatzi pieza jotari zittuen Ondarrun, beatzi, baixakun, gaixuman, gaixuman bapez, gaixuman radikal kendu eben.

- Patxi: Berroi eunin e.

- Jesus: Enda, berroi eunin. Ta gero jaixetan be ba, musiki jotari, da musiki iual, bat zan, Marrabal, Manuel Beitia, Manuel [...], bum,bum,bum,bum. Ta Ondarrun, han pasakalli, han jotari ebena kiosku, ba kioskotik aparte, han ez zan entzuten, haxe apartetik bum, bum, bum. Ta haxe, abarik korreta beire, gabeko hamarrak, hamaiketan iual, ta hantxe jenti bum, bum, bum situaziñoi pelirosutan. Haxe be kendu ein eben! Haxe musiki be.

- Patxi: Hor andrazkuk euran kongregaziñoin, ba nausixak nire arreba eta herrixan danak, horren arreba-eta nausixauak zin ta, ba hamazortzi urteaz ta gitxi gorabehera-ta, ba hasten zin mutillakin baltsiuan ta hasten zin ez?

- Jesus: A la puta calle.

- Patxi: Ta gero haxe etxin be ez dotsen lauten eta. Eta halako baten, ba gurin arreba nausixauak eta be baeuazen, baiñe batek eun baten, ein eban mutillaz baltsiuan ein eban, tartin ein eban nonoix eta honek, katekistak esaten gakuenak, dotriñi emoten oskun neska zaharrak, honek nausixauak, batek ein eban ikusi, ez? Honek esan dabena ontxe. Eta ikusi eban, ordun harek keji emon eban elixan, harek neskik, haren andrin alabik, ba harek, mutillaz baltsiuan ein dau. Ordun kongregaziñoitxik kanpoa ata eben.

- Jesus: Benga kanpoa.

- Patxi: Ta hori baakixu zelako grabedadi zan etxeako? Amak zelako disgustu hartun eban? Gu gaztiauak billurretan. Eta amak hori jakin banin, zelaku ein otsan alabiai, zelako zigorrak eta gauzak. Eta ordun, gure amak eukan lehengusiña bat, holakoxe bat, gixonan partetik, gure aitxan partetik. Ta trato ona euki eben, da gure amak, kosideraziñoi ona eukan alargun geatu zalako urte askoaz, Ondarrun kaso bakarra zan holaku ta, eta haren mesede handixe ein otsen, horko maistra batei esan otsan, da haretzek parkatu ein otsan gerokun arreba delitu hori. Baiñe arrebitzako delitu ixan zan hori, ta kongregaziñoitxik kanpoa. Haxe eitxen eben, kanpoa ataten eben!

- Jesus: Eskomulgaziñoi ixati moure!
- Patxi: Bai eskomulgata latxeik.
- Jesus: Eskomulgata moure, fuera!
- Patxi: Neskai.
- Jesus: Pentsa zelako gauzak.

19. Ezkondutako sexu harremanik ez andregaiarekin

- **Erref:** OND-011/031
- **Iraupena:** 0:01:37. **Hasi:** 00:45:40. **Bukatu:** 00:47:17
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra

Laburpena:

<p>Sexu harremanik ez ezkondutako arte, baina ez gogo faltagatik. Harremana berotzen hasten zenean, moztu egiten zuten, konfesatu behararekin akordatuta. Neska bere etxean utzi, etxera joan eta "eragin" egiten ei zioten.</p>

Transkripzioa

- Eta zuek ezkondutako zintzuen andrieri ukitu barik joan zintzen altarera?
- Patxi:: A bai bai bai bai
- Jesus: "Hombre"
- Zeozer eingo zenduen
- Jesus: Ein
- Patxi:: Azaleko gauzak
- Jesus: En zer da?
- Azaleko gauzak...
- Patxi:: Musotxu batzuk eta.
- Azaleko gauzak sikieran
- Jesus: Mamiñekoik ixte be ez
- Patxi:: Bai, baie e sentidu baik, sentidu baik, sentido baik ixan bir zan e..., sentido baik e, eitxen gendune ixan bir zan e.
- Sentidu barik?
- Patxi:: Ba sentidu baik,
- Jesus: Horrek txarto ikasten daz e
- Patxi:: Pekatuko sentido baik ixan bir zan
- Jesus: Horreek txarto, zu! Horreek txarto ikasten daz
- Horrek ondo dakixe ya.
- Patxi:: Ba erderaz esaten dan "amor fraternal" eta "amor maternal" ta horreek.
- Baiñe tentaziñoa eukiko zendun ez?
- Patxi:: Tentaziñoi bai
- Jesus: Bai, sasoi. Ene. Zeiñek..
- Patxi:: Tentaziñoi bai. Irakitxen.
- Hota beratzi urteaz
- Patxi:: Bai baiñe
- Jesus: Itxosun. Txo, itxosutik hogei egun eindde ta etorritxe ta, ta kontaten rekoño, pentsamentu gaiñea hamen, ta neskiar arrima ra ta ez ta arrima ta, honek beatu ein doste /eiste/ ta bestik ze eta. Jesus!
- Ta zertzuk eitxen zenduezan ordun azaleko horreek zer zien, zirri batzuk eta muxuek besterik ez?

- Patxi: Gerokun aillaten ziñanin gauza berotzen juten ziñan eta punto.
- Jesus: "Eske konfesa baik na ta... konfesa ein bir na ta!".
- Patxi: Ba "ez hori ez, hori ez!". Korta en bir de, hantxe ta igual.
- Jesus: "Konfesa en bir nazela ba".
- Patxi: Etxea jun, eta neski etxea, ta etxin erain gero.
- Jesus: Ez zelan ba, zu. Ze pentsaten dozu? Bat ez! Monuk morun, gehixa. "No te jode!"
- Patxi: Ezin da, ezin aguanta ta neski az apurtu te etxea.
- Jesus: Emakume guztik juten zin monugana, ze monu euan han, mono handi bat zahar zahar zahar bat beti kaskaten ibiltzen zana.
- Patxi: Honek esan dabena lehen, ordun arrastin gebizen. Honek esan dabena lehen, ordun arrastin gebizen ta hogetak urtik hogetak eunak ein itxosun ta zezena moure etorten ziñan.

20. Masturbazioari buruzko galdeketa eta Santa Teresaren infernua

- **Erref:** OND-011/033
- **Iraupena:** 0:01:43. **Hasi:** 00:47:43. **Bukatu:** 00:49:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizarekin lotutako pertsonak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera

Laburpena:

<p>"Zenbat bider, zeinegaz?" kanpai-jotzeari buruzko galdeketa abadeak konfesatzeko orduan. Andra ezkonduaz pentsatzen egitea ei zen bekatu handiena. Bekatua ez aitortzea bekatua zen. "Beldurrezko erlijioaren" adibidea ipintzen du Patxi: sermoietan kontatzen zieten Santa Teresaren ametsa: jendea infernua erretzen betiko, bekatuan hiltzeagatik. Hori barruraino sartuta geratu zitzairen.</p>

Transkripzioa

-Bakarrik egiñikuak be konfesauko zenduezan.
 -Bai, "Zenbat bidar"...
 -Eurak galdetzen eben.
 - "Zenbat bidar". Juten ziñan eta pregunteu beorrek. Hau be bai?, hori be bai? Berak. Ze ostidxa dotsu ardure.
 -Zer? Zenbat bidar? Zelanik? Zeiñegaz? Ta norbera lotsatute.
 -Zeiñegaz be bai. Ta gehixen beitzen etsena zan ia andra ezkonduaz; haretzek burukomiñe emoten etsen.
 -Zetako egixe esan?
 -Pekatue zalako!
 -Gogorra gaiñera. Konfesatzen ziñan eta komulgaten ziñan, eta zeuri ahaztu baatzu lenauko zeoze pekatu, ha esan biher zendun hurrengun, bestela pekatu mortalin zaaz ta.
 -Baiña berak galdetu dabenai, zertako? Ba berak galdetzen eskun berak jakittek. Eta ez bagendun esaten, pekatu eitten gendun.
 -Pekatu, zeaittik hurrengun esan in biher [zendun] ha, hurrengun; retroaktibidadin ein biher zentsan hari, bestela inpreñura zuzen (zindoazen) ta.
 -Orduen sinisten zenduen?
 -Ordun bai, ordun billurrezko erlijioi geunkan.

-Bai bai, inponidu... dana. Zuk deskuidun ez esan, sustugaitxik, haregaitxik, ez jatzulako komeni, eta, klaro, ez bazendun esaten pasatzen ziñan, komulgatzen ziñan, baiña [...].

-Adibide bat hortxe erlijiozko, billurrezko erlijioi, gauza batzuk grabata geratzen diz ta. Baten ba sartzen eskun ba Santa Teresak ein ebala, Santa Teresa ixen zan monjie ta mistiku ta holakotxi; idazlia be bai, eta horrek Santa Teresak Espaiñakuk ba ein ebala, amesa ein ebala baten, eta han amesetan ikusi ebala inpreñú eta inpreñun euazela pertsonak erreten-erreten, harek zirela pekatariak. Ta guk be pekatu itten badou eta konfesatzen ez bagaz, pekatun hiltten bagaz, ba betiko erreten egongo gazela. Guk horrek eitten gendun, jaixo giñanetik sartzen oskuzenetik eta horrek eitten genduzen mama, dana sartu eitten gendun, sinestu eitten gendun. Nausixek giñan arte, halantxik ointxe arte bizi ixan gaz gu.

21. Abadearen igurtziak aitorleei eta aitorleen kontura

- **Erref:** OND-011/034
- **Iraupena:** 0:01:47. **Hasi:** 00:49:26. **Bukatu:** 00:51:13
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra

Laburpena:

<p>Patxik kontatzen du abade batek nola lepotik heldu eta "magreatu" zuen aitorlekuan. Arrebak, berriz, kontatu zion berak bekatuak esaten zituen bitartean abadeak eskuari eragiten ziola prakapean. Jesusek dio ezetz esateak ez zuela balio, abadeak bazekielako masturbatzen zirela.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Niri beste bat pasa gastan.

- Jesus: Gogorra zan...

- Patxi: Konfesiñoku gero esango dozu hori. Konfesiñoin beste baten don Austiñeaz, don Austin, konfesaten hantxe, konfesaten ta hantxe ta halako baten eoten zin han sartute, ta andrazkuk rejilli eukitxen ben separata ta guk ez, guk libre eukitxen gendun. Bera illunetan eoten zan, gu handik sartzen giñan ta heldu berak holanik kokotetik ta hauxe eitxen ostan kokotin hauxe eitxen ostan, ta ni konfesaten ta ni lotsatute, lotsatute noiz amaittuko. Eta esaten genduzen zirri eitxen otsenela batei da gaztiai ta.

- Jesus: Sarritxan "parte de magreo patriotico". Nire arrebik etxin esaten ban, nire arrebi zelebri zan, nausixaua, diskreti baiñe zelebri zan. Ba holantxeik konfesiñoiko karreran ez zin aitxatu bir ixebez, baiñe zeozertzuk azaltzen zin.

Ba bera juten zala don Markosenea jun, don Markos zan abari danak jota pasa eitxe zitxun, eta danak haretxeana nahi ixaten ben. "Ra-ra-ra-ra" ta alderdi baten emon, belarrixetan ein pekato bat ein zulako ta parkatute dakazu. Baiñe ha abari ez zan bera bir dan morokoxi. Ta bera konfesaten dala, izterrin hazka ta hazka ebillenela, praka mil rayas eukazenenela sotanan barrutik-eta. Abarik baten. Hor sentidu agertu eban.

- Jesus: "Hau ta hau ta"; "Ez jaune", "Hori ta besti hori", "Ez jaune", "Txo txo nik barai hori zer dan gero. Sasoi dakazu horretako. Guzurre esaten zaz! Zuk eitxen dozu ta eitxen dozu! "Bai jaune eitxen dot".

22. Linboa

- **Erref:** OND-011/035
- **Iraupena:** 0:02:20. **Hasi:** 00:51:13. **Bukatu:** 00:53:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren indarra
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizaren jarrera

Laburpena:

<p>Jesusek liburu batean irakurritako kasua kontatzen du. Medikuek batek xiringa batez amaren sabelean "bataiatu" zuen umea, hilez gero infernura joan ez zedin. Patxi linboa zer den kontatzen du: paraje iluna, ez infernu eta ez zeru. "Linboa" izeneko lur zati bat zegoen kanposantu ondoan eta, bataiatu gabeko umez gain, fedegabeak lurperatzen zituzten han.</p>

Transkripzioa

- Jesus: On linbune esan eizu /esaixun/, linbune goorra, linbun lehen baakixu zer dan? Ez bazan umi jaixu ta ez bazan bautizaten linbora ixun. Ondarruko kanposantun, kanposanto zati bat euan han linbun linbu, txilin txiliñak. Esan eizu /esaizu/ baten zuk han histoixan ze irakurri zenun mediko batena, bera praktikante egon zana, han histoixan liburu bat irakurri gendun, han Derixon edo topa zendun. Praktikante batek emakumi enbarazata, emakumik ya txarto euala-eta, haxe emakumi hiltxen bazan be ha umi bertan ez bazan bautizaten, inpernure ixun. Ein bir izaten zan ur bedeinkatu sartu eta hantxe bedeinkatu. Bestelan umi hiltxen bazan, inpernure ixun. Aandri hil te umi, bixik barrun, ta haxe bautizatea nu ezta umi Bilboa ixun ta haretxeatxik guati sartu ero jiringa bateaz ur bereinkatu ta berak e, ba hoixe ba lehena abareik ez baeuan be edozeiñek bautiza leiken umi azkanengo momentun etorte'zin ba...

- Patxi: Hori ixaten zalako ba linbu izaten zan umi bautizaten zanin, ba esaten zan ba jaingoikuana sartu dela, kristianu eitxen dala ta listo. Eta zazpi urtin umik ez daukela arrazoirik eta zazpi urtin pekatuk ba libre eoten zin, ez zan ixaten pekatu, ta zazpi urtetik aurrea konfesa ein bir zan / bizan/, ta horrek gauzok. Eta bautiza aurrin jaixoten zana, umik jaixoten di bautiza aurrin jaixote zinak, ba ordun harek juten zinela linboa, linbu zala gauza illun ba, ez zeru ta ez ifreñu, ta hantxe beti sufriuten eoten zinela, harek bihurtu baik euazelako kristianismure edo kristautasunea bihurtu baik euazelako.

- Jesus: Klaro bi kanposanto, ba albu eoten zin.

- Patxi: Ta honek esan dau Derixon, ba Derixoku jubila ta gero ibili giñan, urtitan ibili giñan Derixon artxibun ibili giñan, elizako artxibutan jaixotzak eta ezkontzak eta herixotzak han jaixotzetan kaso asko ikusten zin .

- Jesus: Andri umiatxik...

- Patxi: Eta Ondarrun ba holan kristautasunin sartu baik hiltxen zinak, horrek eukitxen ben hantxe kanposantun, parte baten eukitxen eben han horrek ez zin kristauk ba, ba ateuk izanda beste zin, eta aparteko lurre, kanposantu lur santu zan berez ta aparteko lurre eukitxen eben. Gaur eunin ez da, eta iñoiz gerra denporan eta bakarrak hil zinak ateuk zinak eta be, "Atune"-ta ba hortxe kanpun enterra zitxun

- Errepublikanuk be han.

- Patxi: Hori, errepublikanuk eta sozialistak ordun esaten gakuen, hantxe lurperatzen zitxuen.

23. Saturraranera, soldaduen arrantxo hondarrak jasotzera

- **Erref:** OND-011/037
- **Iraupena:** 0:01:01. **Hasi:** 00:55:43. **Bukatu:** 00:56:44
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina

Laburpena:

<p>Gerra denboran, Jesus Saturraranera joaten zen jan bila. Frontea zazpi hilabetez egon zen handik gertu, eta arrantxo hondarrak lapikotxoren batean hartu eta etxera eramaten zituzten.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Berak esan dau on Saturranean zeuk esan dozule /esazule/ lehen.
- Jesus: Bai, rantxure juten giñan gu hara.
- Patxi: Bai hori da, bai hoixe ba gerra denporaku.
- Jesus: Gerra denporaku ,gerra denporaku! Hona be bai, gosi, ez euan besteik horraxa juten giñan lapikuaz.
- Patxi: Herrixetatik asko juten zin, ni neu ez nitxan juten, baiñe ba, frenti euan tokixan, ba eurak soldauntzako eitxen eben, jateku eitxen eben, ta euran sobrantik, jenti juten zan lapikukin.
- Jesus: Gehixa eitxen eben lez /belez/ sarritxan eitxen eben herrixai emon.
- Patxi: Lapikotxu bat erun eta botaten eben haraxe ta etxea eruten eben. Eta ogi zatirik be baeuken ogi goorrik sobranti be etxea erun. Edo kafi eurak hartzen ebena ba ha, kafin han pasa ta gero geatzen dan borri, geatzen dana haxe etxea erun ta hareaz kafi eitxeko etxin horretxek gauzok. Hori zan ba frenti euazen tokixan, han euazen presak euazen Saturranen eta euazen soldauk eurak zaintzen, ta ordun haraxe, hor Santa Kutzen euan frenti soldauk hor be, Santa Klaran be euan frenti soldauk hor be, Etxano mendixan, da horraxa jenti juten zan ta horraxa.

24. Saturrarango emakumeen kartzela

- **Erref:** OND-011/038
- **Iraupena:** 0:02:01. **Hasi:** 00:56:44. **Bukatu:** 00:58:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

<p>Jesusen familiak laguntasuna izan zuen kartzelan zegoen Caspe-ko emakume baten familiarekin. Nahiz eta ondarroarrik ez egon, asko joaten ziren, Patxi barne, jatekoa presoei eramatera. Emakumeei barrura sartzen uzten zieten, baina gizonezkoei ez. Jertseak-eta egiten zizkieten presoek, artilea eramanda. Sei urte iraun zuen kartzelak.</p>

Transkripzioa

- Zuek ezer ikusten zenduen emakumin kartzelan.
- Patxi Etxaburu: Ba ni juten nitxa, hamen...
- Jesus Artetxe: Gure emazti ta bai juten zin eurei ta laguntzea. Ta Kaspeko

familixa bateaz intimidaziñoi handixa. neu jun nitxan, ezautu gendun zein zan, han barrun egon zinak-eta.

Patxi Etxaburu: Hamen horrek...

- Jesus Artetxe: Kartzeli zan ha, emakumin kartzeli ipiñi ben.

- Patxi Etxaburu: Mille beratzirehun eta hogeta hamazortzixan hasieran sortu zan hori kartzelioi emakumintzako, eta ordun hor kartzeli berez sortu zan, hemen gerra denporetan urte askon be, beti billurretan eoten ginan alde batekuk...

- Jesus Artetxe: Zeu jun zaz Saturraranera? Jun zaz?

- Patxi Etxaburu: Billurretan bixi ginan gerrako kontukin. Ordun hamen berez guk ez geunkan harekin kontaktoik ixebez, da gainea Ondarrukoik be iñor ez euan, eta berez jenti hasi zan ba bere borondatez ba haretxei jateku zeozer eruten hasi zan ta ordun askorek eruten'ben...

- Jesus Artetxe: Nire amaiñarreba.

- Patxi Etxaburu: Ni neu juten nitxan, domeketan arratsaldin lagun bateaz juten nitxan pakete eruten gendun, ba amak ipini jateku zeoze, arraiñe eta ipini ta erutea haraxe, laguntzaillik esaten gakuen horrei ta Ondarrutik kamiñu beti juten zin, beste batzuk eguenetan be juten zin. Ta juten giñan gu haraxe, ta batzuai, nire arrebi juten zan beste etxe bateko jateku erutea hara, ni baiño gaztiagua, ta harek esaten eban eurai lagaten otsenela atin barrure sartzen monjakana ta monjak hartzen ebela, te eurak kontrolaten ebela. Ni juten nitxala lagun bateaz kanpoko atin sarreran ba hartzen oskun soldauk jateku, lagaten gendun ta akabo. Eruten gendun jateku ta Ondarrutik asko juten zin hara. Eta gero baitxe eitxen eben hori amak andrak hori hori kontaktuoi lortzen eben ezta ba? ta gu umik juten giñan ba mandatu eitxea. Ta andrak gerokun ba lortzen eben, lortu ixan eben denporiaz ba horrek emakumik batzuk puntu eitxen eta ekixen, jertsak-eta etxen, eta holako gauzak, ta ordun ba geuri be ein euskuzen /eiskuzen/ jertsak, neuri ta arreba gaztai ta ein euskuzen /eizkuzen/, neurrixak hartu, lani erun ta esan ba halako neurrixak haunenbeste urte dakaz honek, holako jertsak ein, alogeran gero zeoze kobratearren eurak. Holantxeik ixan zan hori lau urte ein eban horrek, lau urte ez sei urte ein eban horrek kartzeliorrek, berrogeta lau arte ein eban, ta denpora guztin Ondarrun asko presta zin holanik, hori zan presai laguntzen.

25. Saturrarango presoan umeak

- **Erref:** OND-011/040
- **Iraupena:** 0:02:07. **Hasi:** 00:59:20. **Bukatu:** 01:01:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kontakizunak eta sinesmenak » Gertaera izugarriak eta ezbeharrak
- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Jaiotzak
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

<p>Saturrarango presoak ume txikiekin edo haurdun etorri ziren asko. Haurrek hiru urte zituzten arte bakarrik eduki zitzaketan han. Falangeko andreek-eta ostu egin zituzten hainbat ume hiru urte betetzen zituztenean. Beste hainbat ume Ondarroako familiek hartu zituzten zaintzeko. Horietako batzuk Ondarroan geratu ziren bizitzen. Izen batzuk aipatzen dituzte.</p>

Transkripzioa

<p>- Patxi: Bestelanik, hor ba eitten eben umik, hor hainbeste umek eitten eben /etxebe/ horra sartzen zin presak eta batzuk ume txikixak aldin eukezela; beste batzuk, estadun datozela. Eta ordun, ume txikixak, 3 urtetik goruzkuk, umik eitten eben, honek Falangeko emakumik eta dirodunak juten zin eta umik hartu han, ostu umik, amai eskutatik kendu, eta eurak eruten eben, eurak beste batzuai saltzeko. Eta holanik, erun eben ume asko. Legi ipini eben holan dala hiru urte arte: hiru urte arte umik eukin zeinkin bertan, baiñe hiru urtetik aurea ezin zeinkin euki, eta, ordun, horretxek jentiorrek, erun eitten zittun. Eta Ondarrun holan familixak eukezenak, presak eukezela esaten gendun, hoxe laguntasune emoten dotsenak. Batzuk lortu eben, hiru urte baiño lehen umi atati handik euraneko etxea aman konformidadiaz. Eta euraneko aitte etxin hazi, horrek libra eitten zin gero kentzea amai eskutatik. Eta holan kaso batzuk egon diz: Maria Laura</p>

<p>- Jesus: Bai.</p>

<p>- Patxi: Pasion.</p>

<p>- Jesus: Bai.</p>

<p>- Patxi: Eta holantxen, ba, hiru-lau kaso egon diz, eta ondion holantxen Ondarrun bixitxen dazenak, handixeik eskutatik librata.</p>

<p>- Jesus: Bai, Maria hil zana, haxe andri.</p>

<p>- Baiña, ostu ebiezan umietariko batzuk?</p>

<p>- Patxi: Ez, han hiru urte ein ixan baben, gero ostu eingo zittuezen.</p>

<p>- A, klaro!</p>

<p>- Patxi: Ta ama geatzen zan ume baik bixi guztirako. Aurretik hamen, eta urtik pasa eta gero, amak kartzelatik urten ebanin, bittartin jateku eruten dotsen horrek familixorrek, ta horraxe jun zan. Batzuk hor egon zin denpora batez eta gero, euran herrire jun zin. Beste batzuk euran umi hamen laga eben. Beste batzuk umiaz bixitxen geatu zin. Eta bixi guzti hamentxe ein eban, Pasionen amak hamentxe ein eban. Pasion beran umi hamentxe ezkondu zan ondarrutarraz ta hamentxe bixi da. Aume einde da gaur egunin.</p>

<p>- Jesus: Beran gixona hil zan.</p>

<p>- Patxi: Eta beste bat, Maidolos pelukerin-eta lobatzat modure beran ama jun zan hara bixitxea eta hil arte hamentxe bixi ixan da.</p>

<p>- Jesus: Famosu Txurruka pelotaixan famosun andri. Txurruka famosu mutrikuarra handixe. Haretxen andri ixandaku.</p>

<p>- Patxi: Hor beste histoixa bat da Saturraranen, guk historiazalik badabiaune. Eta ongo urtitan pelikuli be ein dabe, dokumentala be bai.</p>

<p>-Pelikulia ein dabe, baina hori, azkenian…</p>

<p>- Patxi: Ontxe zabaldu da Saturraran hamen.</p>

<p>- Bai.</p>

<p>- Patxi: Horretxek zabaldu dau.</p>

<p>- Bai, eta liburuek.</p>

<p>- Patxi: Liburuk eta gauzak.</p>

26. Erromeria, musika banda eta dantza-eskea

- **Erref:** OND-012/001
- **Iraupena:** 0:02:00. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:02:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak
- Aisia » Kultura » Musika

Laburpena:

<p>Igandetan musika bandak jo ohi zuen Ondarroan. Negu partean arratsaldetan jotzen zuen. Udan, berriz, afalostean. Hiru musika pieza jo eta atsedenaldia izaten zen; guztira, bederatzi musika pieza izaten ziren. Neskak dantzara joan ohi ziren, eta mutil gehienak tabernarik taberna "txikiteoan" ibili ohi ziren. Emakumeak tabernara joatea eta zigarroa erretzea gaizki ikusia zegoen. Dantza eskeko kontuak aipatzen dituzte.</p>

Transkripzioa

- Erromerixek-eta Garizuman-eta zelakoak izaten zien eta. Baiñe zuek, holan, gaztetan, urtetan ziñienien...?
- Jesus: Dana itxitte baeuan, dana itxitte baeuan, ez baeuan ixex...!
- Ez, baiña Andramaixetan eta...
- J.: Ixe be ez! Bueltan ibili bakarrik hantxe buelta-bueltaka...
- Patxi: Ez, baiñe hori Garizuman zan, baiñe Garizumatik kanpoa urtin zihar...
- J.: Beatzi... beatzi...beatzi pieza jotzen eben Ondarruko bandan.
- Baiñe zelan izeten zan hori?
- J.: Domeketan.
- Bandie egoten zan eta zuek han dantzan?
- P.: Hori ixaten zan, bandi eoten zan, ba, negun jotzen eban arratsaldin, ta udan afaldu ta gero hasten zan [gaberdira]... haimaie ta erdixak arte.
- J.: Beatzi pieza.
- P.: Alde bakotxin hiru pieza.
- J.: Hiru pieza.
- P.: Hiru ta hiru ta hiru.
- J.: Pasadobliaz hasi ta tangu edo...
- P.: Normalin, normalin...
- J.: Ordu erdi bat-edo geldittu eta gero beste hiru.
- P.: Bai. Normalin, berak esaten dabena da, ba, erantzune da: neskak juten zin horra, baltsiuan eittea. Mutillak hamen, tabernaik taberna, txikitu ardau eratea. Gehixena hoixe zan.
- J.: Edo tente atzin.
- P.: Ta hara juten zin mutillak, gitxi juten zin, juten zin baiñe gitxi; neskak gehixaua, neskak asko. Mutillak taberna.
- Bai, baiñe neskak ez zilako tabernara juten.
- P.: Horixe.
- J.: Karooo!
- P.: Ordun iñor be ez, uuuu_!
- J.: Eneee, ziarru erreten [...] malas, muy malas.
- P.: Errefreskoik be ez, kafesneik be ez! [...]
- J.: "Lo tienes claro!" Ziarru on erreten dan moure ta? txotxo, noa? infreiñure [bueltan hori], pekato mortala! On ez da pekato mortalik, baiñe lehen [...].
- P.: Taberna jungo bazan iñor, [ha lagun txarra] da.
- J.: Baaai, [ha....]. Ha...

- Eta zuek gero joango ziñien ba neskatan.
 - P.: Bai, juten giñan.
 - J.: Bai, ba, plazan dantzan euala, ba, arrima eitten ziñan; mutil bi [jun haretxengana] ta ["eingo dou?"] ta "ez", ta buelta.
 - P.: Gehixenak kalabazak emoten oskun /emotezkun/, e. Ba juten giñan, ezta? ta...
 - J.: Eurak be ilusiñoi ba "fulanito etorri da" ta "han da" ta "ha pelmi ontxe dator" eta "gehixei arrimaten da gaiñea hori" ta... Hori zantarra da, gaiñea, hori, [...] arrimaten hori. [...] halan agarra eta, holantxenik neski, hamentxe ipini ta hartu... Eeez, gestu eitteko ba... aaa.
 - Bai, bai, baiñe honek [...].
 - P.: Ez dau hartzen, ez dau hartzen, alde eitten dozu /etxezu/ estazinoittik eta.

27. Emazteak nola ezagutu

- **Erref:** OND-012/002
- **Iraupena:** 0:03:45. **Hasi:** 00:02:00. **Bukatu:** 00:05:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Bikote kontuak » Ligatzea

Laburpena:

Emazteak nola ezagutu zituzten kontatzen dute. Jesusi amak esan zion praka berriak egiteko, eta etxe aurreko jostunarengana bidali zuen; prakak egiteko neurriak hartzera joan eta han ezagutu zuen gero bere emaztea izango zena. Patxi, oster, Vega hotelean zerbitzari lanetan zebilen Elgoibarko neska bati begia botata urtebeteen egon ondoren, lagun baten bitartez mandatua emanda hasi zen neska harekin.

28. Itsasontziko mekanikari

- **Erref:** OND-012/003
- **Iraupena:** 0:02:03. **Hasi:** 00:05:45. **Bukatu:** 00:07:48
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Arrantzaleen arteko bereizketak

Laburpena:

Itsasontziko mekanikariak izan ziren biak. Itsasontziko makinista izateko nautika-eskolara joan behar izaten zen; eta hara joateko, batxilergoa beharrezkoa zen. Itsasontzietan ibiltzeko zer ikasketa eta titulazio behar diren azaltzen dute.

29. Eskola faltan, norbere kasara ikasi behar

- **Erref:** OND-012/004
- **Iraupena:** 0:03:38. **Hasi:** 00:07:48. **Bukatu:** 00:11:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Arrantzaleen arteko bereizketak

Laburpena:

Lehenengo, laguntzaile moduan hasi ziren itsasontzian, eta gero, mekanikari izatera iritsi ziren. Horrela ikasi zuten ofizioa. Era berean, mekanikari titulua atera zuten derrigorra baitzen. Urtean bi azterketa deialdi izaten omen ziren. Lau erregelak, geometria, sistema metriko hamartarra... galdetzen zizkieten azterketetan. Praktikak ere egin behar izaten zituzten; motorrarekin, limatzen, zerratzen... aritu behar izaten zuten. Garai hartan Ondarroan ez zegoen nautika-eskolarik eta etxean ikasi behar izaten zuten. Patxi etxean ikasi zuen, eta Jesus, oster, Lekeitioko nautika-eskolara joaten zen ikastera.

30. "Txo" moduan mandatuak egiten

- **Erref:** OND-012/005
- **Iraupena:** 0:02:22. **Hasi:** 00:11:26. **Bukatu:** 00:13:48
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza motak » Kostaldeko arrantza
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Arrantzaleen arteko bereizketak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Diru kontuak

Laburpena:

<p>15 urterekin hasi ziren biak itsasoan lanean; mandatuak egiten. Itsasontzian lanean aritzen ziren gazteenei "txo" esaten zitzaaien. Baxurako arrantzan irabaziak eta soldatak nola banatu izan diren azaltzen dute. Hasiberrian, gainerako arrantzaleen soldataren hirutik laurena edo erdia irabazten omen zuten.</p>

Transkripzioa

<p>- Eta hamabost urtegaz hasi ziñienien...</p>

<p>- Jesus: E?</p>

<p>- Hamabost urtegaz hasi ziñien itsosun?</p>

<p>- Patxi: Bai.</p>

<p>- J.: Bai, itxosun bai.</p>

<p>- Ta zeintzuk izeten zien hasikerako lanak? Hasikerako biharrak?</p>

<p>- P.: Bai. Ba… ordun gaztenak, sartzen zinak gaztenak ixaten zin, “Txo” esaten otsen. Ta… ba hamen... Arrantzan da gauza bat, beti ixan da bajuran, e.</p>

<p>- J.: Txarto eon di.</p>

<p>- P.: Ixan da irabazixai buruz…</p>

<p>- J.: Txarto.</p>

<p>- P.: ... ba jaubik hartzen dau honenbeste, ez? erdixe hartzen dau. Eta beste erdixe geatzen da ba arrantzalintzako banatzen da, hamar edo hamabi edo hamalau edo dabizenak. Eta igual, ba, hamalau mille daz, hamalau mille pezeta da astin irabazixe domekako. Hamalau gixon badabiz, erdixe jaubik hartzen badau, hamalau, eta beste hamalau geratzen badiz, ba, zorrak eta janarixak eta ordaindu ta gero, ba, ordun eitten diz, hamalau badaz, hamalau mille badaz, bakotxai mille bana ixaten da. Irabazixe bardin, gixona ixan leike berrogei urteku, berrogeta

hamar urteku...</p>
 <p>- J.: Bost ume dakazena.</p>
 <p>- P.: Eta praktika handixe dakarrena itxosun ta kapaza. Eta ni orduntxe hamabost urteaz sartu eta ixe ez dakixena ta han, ba, "txo-txo ekarri hori, txo-txo ten honei, eutsi hau..." holantxenik.</p>
 <p>- J.: Mandatuk eta... lapikuk garbittu...</p>
 <p>- P.: Ta ordun guri hasiera baten emoten oskun/emotezkun/ soldata horren hirutik laurena.</p>
 <p>- J.: Erdixe.</p>
 <p>- P.: ... erdixe… Bai, segun.</p>
 <p>- J.: Erdixe [be bai nire lekun].</p>
 <p>- P.: Eta emoten otsuen /emotetzuen/ hille batzutan, ta batzuai, ba, ez dizenak desarrollaten sei hillabetin ta urte betin ez dotsen altzaten normalea. Hoixe ixate zan hasiera baten.</p>
 <p>- J.: Tristi [...] aitte batek, berrogeta hamar urteko pertsona batek, bost ume dakazenak, ta mutil koxkor bat ontxe itxosun sartutakuk bardin kobra.</p>
 <p>- P.: Bai.</p>
 <p>- J.: Hori ezin leike sartu.</p>
 <p>- P.: Gehixen be, gitxi bat gora behera, urte betea ia normaltzen gakoan, hiru laurdeneko horrei edo erdixe eukenai.</p>
 <p>- J.: Ordun bai, bixkat espabilaten ziñanin, gixontzen ziñanin zeu be, hamazortzi urteaz edo hamazortzi urte [...], ba ia...</p>
 <p>- Ordun, lehelengo txo modun, mandatuk eitten, eta?</p>
 <p>- J.: Bai, bai bai, lapikuk garbittu...</p>
 <p>- P.: Itxosun bertan be bai, e. Itxosun bertan be arrantzan ez, ba, sariaz edo hortik eta "aide aurretik eta ekarri hori".</p>
 <p>- J.: "Ekarri jateku niri"</p>
 <p>- P.: "Erun hau". Eta gehixaua.</p>
 <p>- J.: "Ekarri zigarru", "lapiku garbittu", "hau ekarrixun"...</p>
 <p>- P.: "Txo" dator ba hoixe, hortixeik.</p>
 <p>- J.: Txo, txo, mandataixe, mandataixe modure. Baiñe tristi da / tristire/ hainbeste ume dakazen gixonak eta bardin kobradi.</p>
 <p>- Ta gero zelan juaten zan hori urtebetegarrenien ya...?</p>
 <p>- P.: Eiñaz-eiñaz norbera be ikasten jutun da gauzi, biharra. Tailler baten sartzen da pintxe bat, arotzeixa baten, tailler mekaniko baten, eta denporiaz ikasten jutun da.</p>
 <p>- J.: Ikasten, ikasten. Ta [zeuri be] jaubik...</p>
 <p>- P.: Halantxenik norbera be eitten da.</p>
 <p>- J.: ... [atoan ikusten dotsu/ikustentzu/] aktibidadi edo, zer dakarzun edo... ta...</p>
 <p>- P.: Batzuk arintxua ikasten dabe, bihargiñauak ixaten diz, ta ia.</p>
 <p>- J.: Ta gaztik be bai hiru-lau gazte [...] bat espabilau ta [...] bestik bixkat pikatearren ta...</p>

31. Baxurako arrantza eta arrastea

- **Erref:** OND-012/006
- **Iraupena:** 0:01:55. **Hasi:** 00:13:48. **Bukatu:** 00:15:43
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza motak » Kostaldeko arrantza
- Itsasoa » Arrantza motak » Alturako arrantza

Laburpena:

Arrastea 1932an sortu zen. Arrasteen egiteko bi txalupa aritzen dira sare batekin. 1932tik 1936ra bitartean arrasterako bost itsasontzi bikote sortu ziren Ondarroan. Aurretik, Ondarroa arrastearen aurka ei zegoen; arrantza mota horrekin baxurako arrain dena desagertu egingo zela defendatzen zuten. Gerra garaian, arrantzan etenaldia egon zen.

32. Itsasontziaren antolamendua

- **Erref:** OND-012/008
- **Iraupena:** 0:00:25. **Hasi:** 00:18:58. **Bukatu:** 00:19:23
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Arrantzaleen arteko bereizketak

Laburpena:

Itsasontzi baten antolamendua azaltzen dute. Itsasontziaren goiko partean patroia, erdian kontramaisiak eta tostartekoak edo marinelak, eta behean, mekanikariak egoten dira.

33. Tostartekoa edo marinela

- **Erref:** OND-012/009
- **Iraupena:** 0:03:04. **Hasi:** 00:19:23. **Bukatu:** 00:22:27
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Arrantzaleen arteko bereizketak

Laburpena:

Tostarteko hitzaren jatorria azaltzen dute. Duela ehun urtera arte itsasontzietan ez zen makinarik eta arrantzaleek arraunean egin behar izaten zuten. Denbora honetan itsasontziek zer bilakaera izan duten azaltzen dute.

34. Antxoei burua kentzera

- **Erref:** OND-012/012
- **Iraupena:** 0:01:47. **Hasi:** 00:23:53. **Bukatu:** 00:25:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Arrain fabrikak
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Antxoa

Laburpena:

Patxik eta Jesusek zortzi urte inguru zituztenean, Ondarroan arrain-lantegi

ugari ziren; txikiak gehienak. Antxoa sasoian, lantegira joan ohi ziren antxoei burua kentzera. Emakumeek urte osoan bertan egiten zuten lan. Antxoei burua kendu, garbitu eta gatza ematen zitzaaien negurako kontserbatzeko. Gero, neguan xerrak ateratzen ziren. 10 urterekin lantegian irabazitako diruarekin lehenengo komuniorako behar zena erosten omen zen. Lantegi horietan lan egiten zuten emakume gehienak arrantzaleen familiakoak izan ohi ziren.

35. Emakumeen lehorreko lana

- **Erref:** OND-012/013
- **Iraupena:** 0:00:38. **Hasi:** 00:25:40. **Bukatu:** 00:26:18
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak

Laburpena:

Arraste denbora sortu zenean, emakumeek lan asko egiten zuten lehorrean. Arraina prestatu, sailkatu, paketetan bildu, kaxetan izotza ipini, kamioietan kargatu... egin behar izaten zuten goizaldean.

36. Zapata faltan, ezin akolito izan

- **Erref:** OND-012/015
- **Iraupena:** 0:01:01. **Hasi:** 00:26:45. **Bukatu:** 00:27:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kirola » Herri-kirolak

Laburpena:

Jesus ez zen akolito egin zapatarik ez zuelako. Gerra denboran izekok ez zion aldarera joaten uzten zapatarik ez zuelako. Akolito gehienak gizenak izaten zirela diote; sakristian ezkutuan ardoa edaten omen zuten.

37. Emakumea eta itsasoa

- **Erref:** OND-012/016
- **Iraupena:** 0:01:04. **Hasi:** 00:27:46. **Bukatu:** 00:28:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak

Laburpena:

Emakumeen beti egin izan dute lantegietan. Sare-konpontzen ere emakumeak aritzen ziren. Denborarekin, ahalmen gehiago zuten etxeetan alaba gazteena lantegira beharrean josten ikastera bidaltzen zuten, lantegiko lana gogorra zen eta. Arrasteko andrazko beharginek zer lan egiten zuten azaltzen dute.

38. Arrain-saltzaileak eta Errioxako ardoa

- **Erref:** OND-012/017
- **Iraupena:** 0:01:37. **Hasi:** 00:28:50. **Bukatu:** 00:30:27

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Inguruko herriak eta auzoak

Laburpena:

Lehengo arrain-saltzaileek buru gainean eraman ohi zuten otarra. Otzararen azpian sorkia jartzen zuten; buruan pisua eramateko jartzen den zapia. Garai batean, Ondarroatik mendiz mendi joaten ziren arraina saltzera Oñatira, Azpeitira... Errioxara ere joaten ei ziren. Gero, mandazainek Errioxa aldetik ardoa eta hango produktuak ekartzen zituzten Ondarroara, eta trukean, arraina eramaten zuten. Bezero asko egiten zen horrela. Denborarekin, zenbait errioxarrek herrian denda jarri zuten eta bertan gelditu ziren.

39. Bailandra, Kantauriko antxoa eta italiarrak

- **Erref:** OND-012/018
- **Iraupena:** 0:02:44. **Hasi:** 00:30:27. **Bukatu:** 00:33:11
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Antxoa
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak

Laburpena:

Bailandrak arrantzako txalupak baino ontzi handiagoak izaten dira; egurrezko merkantzia-ontzi txikiak. Ondarroatik Bilbora joan-etorrian ibili ohi ziren. Italiarrak Euskal Herrian arrain-lantegiak sortu aurretik, Kantauriko antxoa "moinuetan" prestatuta esportatzen zen. "Moinuak" nola egiten ziren azaltzen dute. Denborarekin, italiarrek lantegiak sortu zituzten bertan.

40. Bailandratan ekarritako gatza eta ikatza

- **Erref:** OND-012/019
- **Iraupena:** 0:02:08. **Hasi:** 00:33:11. **Bukatu:** 00:35:19
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak

Laburpena:

<p>Arraina kontserbatzeko zer gatz mota erabiltzen zen azaltzen dute. Bilbotik bailandretan ekartzen zuten gatz. Bilbora, berriz, C´diz eta Gij´ndik iristen zen. Gero, bapore-ontziak erabiltzen hasi ziren. Itsasontzi horiek ikatz asko behar izaten zutenenez, Ondarroako portuan ikatz biltegi moduko itsasontzi bat jarri zuten. Handik banatzen zen gero ikatza portuko itsasontzietara.</p>

41. Arraina kontserbatzeko izotza

- **Erref:** OND-012/021
- **Iraupena:** 0:01:29. **Hasi:** 00:35:55. **Bukatu:** 00:37:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak

Laburpena:

<p>Gerra aurrean, 1932an, arrasterako itsasontzi bikoteak sortu ziren Ondarroan. Orduan, ez zen izotzik eta eguneko arraina saltzen zen. Gerra ondorenean, herrian izotz lantegiak sortu ziren, eta segidan, itsasontzietan hozkailuak jartzen hasi ziren.</p>

Transkripzioa

- Patxi: Bueno, ba, hor, gerra aurrin, 32xan sortu zin lelengoko arrastero parejak. Eta, ordun, ba, ez euan izotzik hasi zinin. Eta eitten zin /etxezin/ jun hurrea, eta iluntzin porture etorri; eguneko arraiñe saltzen zan. Ta hortxe, hor 32xan hasi eta 34an, hor hasi zan portun ipini eben... izotz fabrika epini eben.
- Jesus: Pedro Kortazarrek hamen nox euki eban ba?
- Patxi: Aurretik euki eban hor.
- Jesus: Horixe ba!
- Patxi: Bai, baiñe...
- Jesus: Geure aurrin.
- Patxi: Bai euki eban hor, baiñe gero be euki eban.
- Jesus: Sozixu [...].
- Patxi: Gero, han portun euala, honek etxitako, bai.
- Jesus: Sozixuk, sozixuk gero.
- Patxi: Bai. Eta honek etxitako eta kafetako-eta saltzen eban hori.
- Jesus: Geure etxe aurrin euan. Eta eitten eban limonadak-eta eitten eban /etxeban/ eta jela [...].
- Patxi: Bueno, baiñe gero izotza hortxe gerra aurretixun hasi zan eta batez be reboluziñoi izan zan gerra ondoren hasi zanin, hor geldik egon eta gero. Ta ordun izotza fabrika bat ein zan hamen eta gero denporiaz beste fabrika bat; izotz fabrikak egon zin, izotza bertan eitten zana, eta txalopak [hortxe] hartzen eben izotza. Eta gero hortik hasi zin laster baten neberak eitten txalopa barrun, ze hamen eruten eben izotza eta gero eruten eben txalopan hantxe botata egun bateako edo egun birako; [bixaramun ...] zin izotza [...] porture sartzea.
- Jesus: [...] 30-40 [tonalata] , 30 40 [tonalata].
- Patxi: Eta gero itsosun egunak eitteko ein eben kabida bat eeee...
- Jesus: Neberi, neberi [...].
- Patxi: Portun ee... txalopiai neberi esaten gakon kabida bat eta hantxe sartzen eben izotza; hermetikamente itxi eta egunetako egoten zan.
- Jesus: Gu hillebeteako-ta juten giñan lez, ba, 30-40 [tonalata] ure... edo... hori, izotza. Izotzak. Eitten [zakon] arraiñe bota kajetan eta hamentxe preparaten dan morun baiñe bertan preparaten zan gero.
- Patxi: Gero urte asko...

42. Ur-txakurak

- **Erref:** OND-012/024
- **Iraupena:** 0:01:53. **Hasi:** 00:39:12. **Bukatu:** 00:41:05
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak

Laburpena:

Duela ehun urte, bapore-ontziak hasi zirenean, arrainak banaka-banaka tertzatan sartzen ziren. Noizean behin, arrainak askatu eta uretara erortzen ziren. Arrain horiek berriz harrapatzeko txakur bat egoten zen itsasontzietan. Ur-txakurra esaten zitzaion txakur horri, eta arrantzale batek bere borondatez eramane ohi zuen.

43. Atunaren kanpaina

- **Erref:** OND-012/025
- **Iraupena:** 0:04:04. **Hasi:** 00:41:05. **Bukatu:** 00:45:09
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Neskameak
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Atuna
- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Ontzi-motak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak

Laburpena:

Atunaren kanpainari buruz hitz egiten dute. Atuna denborarekin ibilbide bat egiten duen arrain mota izaten da. Kostera uztailaren amaieran, San Pedroetan, hasten zen, eta abuztuko jaiak arte arrantzaleak ez ziren Ondarroara bueltatzen. Andremariak arte ez zen atunik sartzen herrian, eta beraz, udan ez zen lantegian lanik egoten emakumeentzat. Herrian lanik ez eta kanpora joan ohi ziren neskame, iñude edo "aña"... 1934an merkantzia-ontzi bat erosi zen Pasaian. Itsasontzi horrek egunero egiten zuen Ondarroa eta Santander arteko buelta. Antxoa sasoian herrian lan asko egon ei zen.

44. Antxoa sasoia

- **Erref:** OND-012/026
- **Iraupena:** 0:01:12. **Hasi:** 00:45:09. **Bukatu:** 00:46:21
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Antxoa
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Arrain fabrikak

Laburpena:

Antxoa nola harrapatzen den azaltzen dute. Herriko emakumeak sareak askatzen aritzen ziren. Lan horiek egin ostean, arrain lantegian izaten zuten lana. Orduko hainbeste erreal irabazten zuten.

45. "Santoñameriketara" antxoatara

- **Erref:** OND-012/027
- **Iraupena:** 0:01:24. **Hasi:** 00:46:21. **Bukatu:** 00:47:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Antxoa
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Itsaspeko geografia

Laburpena:

<p>Antxoa sasoia udaberrian, martxo erdialdean, hasi eta San Pedroak arte izaten da. Antxoatara zer kalatara joaten ziren aipatzen dute. Kantauri itsasoan barrena (Santander eta Asturias aldera) joaten zirenean "Santoñameriketara" joaten zirela esan ohi zuten.</p>

Transkripzioa

- Antxoadi noiztik nora zan?
- Patxi: Ba hasten zan udabarrizan...
- Jesus: Ontxe, ontxe.
- P: ... martzun hasieran gitxi gorabehera eta San Pedruk arte. Atuneti hasten zan San Pedrutan.
- J: San Pedron, atuneti.
- P: Ya ordurako makaltzen juten zan: behin maiatza-ta aillatakun, makaltzen juten zan.
- J: Gitxitzen, gitxitzen.
- P: Berez, negu pasatukun, udabarrire, tenperaturi bixkat epeltzen hasittakun, antxobi hasten zan. Ta hotzak baeuazen ondion berandutxua hasten zan, ta holanik.
- J: Ontxe moure.
- Nora joaten ziñien antxoatan? Nongo kalatara?
- J: E?
- P: Ba lehelengo hasieran Ondarruko kalara, baiñe denporiaz ibiltten-ibiltten hamen ein zan gitxittu ein zan ba, eta gerokun kanporaua, ta kanporaua ta kanporaua... ta gerokun Kantabrikon ziher, beheruntz.
- Ze izen daukiez kalak?
- P: Santoñameriketa!! Santoñameriketa esaten gako horrei.
- J: Urrun, urrun!!
- P: Santoñameriketa zan oin dala ehundaka urtik, ehundaka urtik, ba...
- J: Santoña aparte euan lez... Santoñameriketa.
- P: Santoñan, ba, portuk-eta ordun ez euazen; porto naturalak, berez, moillak-eta ein baik euazenetik, Santoña be zan porto naturala, mendi handi baten abrigu euan han. Eta hara be juten zin Ondarrutik asko, atuneta-eta juten zin [haratxe, ... etxea].
- J: Fraili, [...] frailli?
- P: Bai. Eta, ordun, antxoatan be bai, ba, hara juten zin asko. Bertan be bai bajurakuk asko euazen. Eta gerokun han beheruntz juten zinin, Santander, ta gero denporiaz Asturiasea eta holanik...
- J: Ondarrun: "Saander".
- P: ... Horrei danai lehena esaten gak "Santoñameriketa". "Santoñameriketa" zan, ba, hamendik urten, itsosu, kosti galdu, itsosu bakarrik eta haruzku dana.

46. Izurdeei jarraika antxoak harrapatzeko

- **Erref:** OND-012/028
- **Iraupena:** 0:03:53. **Hasi:** 00:47:45. **Bukatu:** 00:51:38
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Antxoa
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Itsaspeko geografia

Laburpena:

Ondarroako kalak aipatzen dituzte: Kabra, Artape, Santa Klarape, Saustan,

Mokukoburu... Arrantzako hainbat pasarte kontatzen dituzte. Izurdeak eta txoriak lagun onak izaten dira antxoak harrapatzeko.

47. Txoriak arrantzarako lagun

- **Erref:** OND-012/029
- **Iraupena:** 0:01:20. **Hasi:** 00:51:38. **Bukatu:** 00:52:58
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa

Laburpena:

Arrainak harrapatzen dituzten txorien izenak aipatzen dituzte; kaioak, kala-txoriak, antxetak, txartelak, kofrak... Arrain horiek ikusmen ona izaten dute. Txoriak laguntza izan dira arrantzaleentzat; arraina non dabilen adierazten dute.

48. "Han gorrixe, han gorrixe!"

- **Erref:** OND-012/030
- **Iraupena:** 0:00:48. **Hasi:** 00:52:58. **Bukatu:** 00:53:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Antxoa
- Natura » Flora

Laburpena:

Antxoa uretan dagoenean multzoan ibili ohi da. Arrain multzoa zenbat eta handiagoa izan, orduan eta kolore gorriagoa hartzen du. Arrain multzo horri "gorrixe" esaten diote. Multzoa gehiago handitzen bada, ilun kolorea hartzen du. Arrainak igartzeko beste modu batzuk: ur azalera salto egitean eta mazitzean.

49. Mazitzea

- **Erref:** OND-012/031
- **Iraupena:** 0:02:50. **Hasi:** 00:53:46. **Bukatu:** 00:56:36
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa

Laburpena:

<p>Sardinak arrantzatzeko mazitzea nola egiten den azaltzen dute. Norvegiatik arrainen tripa barruak ekartzen zituzten upeletan kontserbatuta; garestia ei zen. Mazia txiki-txiki egin eta bi gizon batel batean joaten ziren hura uretara botatzera, arrainak ur azalera agertzeko, erakartzeko. Arrainari bista kentzeko gariaren zahiarekin egindako turtubia izeneko nahasketa bat ere erabiltzen zuten. Behin arrainak ur azalera agertzen zirenean sarea botatzen zien. Txitxarroari ez zitzaion mazia botatzen, arrain merkeagoa botatzen zioten.</p>

50. Seineroaren abisua

- **Erref:** OND-012/032
- **Iraupena:** 0:03:55. **Hasi:** 00:56:36. **Bukatu:** 01:00:31
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Lan-tresnak
- Itsasoa » Arrantzontziko bizimodua eta lanak » Eguraldia, ilargia eta mareak
- Itsasoa » Lehorreko lanak » Lehorreko lanak
- Itsasoa » Arrantza-kanpainak » Antxoa

Laburpena:

<p>Korda eta tretzaren sistema nola izaten zen azaltzen dute. Udazkenean, antxoa txikia harrapatzen zen. Antxoari gatza bota eta upeletan kontserbatzen zen negura arte. Arrantzaleak gauez ateratzen ziren itsasora. Herrian hiru seinero zeuden. Haien egitekoa zen gauerdia baino lehen eguraldia nolakoa zen ikusi eta arrantzaleei abisua ematea. Parrokia aurrean burdinazko ate handi bat zegoen, eta mailuekin jotzen zuten arrantzaleei itsasora ateratzeko abisua emateko. Herriko beste hiru-lau tokitan ere gauza bera egiten zuten. Bapore-ontziek martxan jartzeko denbora behar izaten zuten.</p>

51. Itsasora atera aurreko lanak

- **Erref:** OND-012/033
- **Iraupena:** 0:02:28. **Hasi:** 01:00:31. **Bukatu:** 01:02:59
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Itsasoa » Lan-tresnak eta azpiegiturak » Lan-tresnak

Laburpena:

Itsasora irten aurretik itsasontzian zer-nolako prestaketa lanak egiten ziren azaltzen dute. Sareak ehunezkoak izaten ziren eta lehortzera atera behar izaten ziren; izan ere, kresalaren eraginez usteldu egiten ziren.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2026-07-14

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkarte

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com